

ISSN: 2757-9085

Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi

Journal of Education and Management
Sciences in Practice

Cilt:1 Sayı:2
Temmuz-2021

Vol:1 Issue:2
July-2021

UEYBİD

www.ueybid.com

© 2021 EYUDER

Bu derginin tüm hakları Eğitim Yöneticileri ve Uzmanları Derneğine (EYUDER) aittir. Bilimsel yayın ve araştırma etiği kurallarına aykırı olarak kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz, kopya edilemez, çoğaltılamaz ve ticari amaçla kullanılamaz. Dergide yer alan makalelerin sorumluluğu yazar/yazarlara aittir.

İmtiyaz Sahibi: Dr. Adem Çilek

Yayın ve İletişim Editörü: Gamzegül Engin

Bilişim Editörü: Mükremin Durmuş

Dil Editörü: Abdullatif Uyumaz

Kuruluş: Eğitim Yöneticileri ve Uzmanları Derneği (EYUDER)

Adres: Meşrutiyet Mahallesi Atatürk Bulvarı No: 105/813 06420 Çankaya / ANKARA

E-posta: eyuder.ueybid@gmail.com

Web: www.ueybid.com

ISSN: 2757-9085

EDİTÖRLER / EDITORS IN CHIEF

Prof. Dr. Muzaffer ALKAN muzafferalkan61@gmail.com Kafkas University Dede Korkut Faculty of Education	Prof. Dr. Taner ALTUN taltun@trabzon.edu.tr Trabzon University Fatih Faculty of Education
Yayın ve İletişim Editörü / Publication and Communication Editor Gamzegül ENGİN gamzegulengin@gmail.com Ministry of Education	
Bilişim Editörü / Informatics Editor Mükremin DURMUŞ mukreminurmus@hotmail.com Kafkas University Dede Korkut Faculty of Education	
Dil Editörü / Language Editor Abdullatif UYUMAZ abdullatifuyumaz@trabzon.edu.tr Trabzon University Fatih Faculty of Education	

ALAN EDİTÖRLERİ / FIELD EDITORS

Eğitim Yönetimi ve Denetimi / Educational Management and Administration Assoc. Prof. Dr. Şenol Sezer senolsezer.28@gmail.com Ordu University Faculty of Education
Eğitim Programları ve Öğretim / Curriculum and Instruction Assoc. Prof. Dr. Özden Demir ozdendemir@trabzon.edu.tr Trabzon University Fatih Faculty of Education
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme / Measurement and Evaluation in Education Assoc. Prof. Dr. Ceyhun Ozan ozanceyhun08@gmail.com Atatürk University Kazım Karabekir Faculty of Education
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık / Guidance and Psychological Counselling Prof. Dr. Başaran Gençdoğan basaran@atauni.edu.tr Atatürk University Kazım Karabekir Faculty of Education

Matematik Eğitimi / Mathematics Education

Prof. Dr. Tuba Gökçek

tubagokcek@kku.edu.tr

Kırıkkale University Faculty of Education

Fen Eğitimi / Science Education

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Ürey

murey01@gmail.com

Trabzon University Fatih Faculty of Education

Görsel Sanatlar Eğitimi / Visual Arts Education

Prof. Dr. Aygül Aykut

aygul.aykut@gmail.com

Erciyes University Fine Art Faculty

Müzik Eğitimi / Music Education

Assoc. Prof. Dr. Sıtkı Akarsu

sakarsu@kastamonu.edu.tr

Kastamonu University Fine Arts and Design Faculty

Okul Öncesi Eğitimi / Pre-school Education

Prof. Dr. Perihan Ünüvar

perihanunuvar@mehmetakif.edu.tr

Burdur Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Education

Özel Eğitim / Special Needs Education

Assist. Prof. Dr. Şule Fırat Durdukoca

drsulefirat@gmail.com

Kafkas University Dede Korkut Faculty of Education

Sınıf Eğitimi / Primary Education

Prof. Dr. Fatih Çetin Çetinkaya

fatihcetincetinkaya@gmail.com

Düzce University Faculty of Education

Sosyal Bilgiler Eğitimi / Social Sciences Education

Assoc. Prof. Dr. Selçuk Ilgaz

ilgaz@atauni.edu.tr

Atatürk University Kazım Karabekir Faculty of Education

Yabancı Dil Eğitimi / Foreign Language Education

Assoc. Prof. Dr. Servet Çelik

servet61@trabzon.edu.tr

Trabzon University Fatih Faculty of Education

BU SAYIDA GÖREV YAPAN HAKEMLER / REFEREE LIST IN THIS ISSUE

Prof. Dr. Ruken AKAR VURAL	Aydın Adnan menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar AKKAN	Trabzon Üniversitesi
Assoc. Prof. Şule Fırat Durdukoca	Kafkas Üniversitesi
Assoc. Prof. Figen KILIÇ	Mersin Üniversitesi
Assoc. Prof. Ebru ALPARSLAN	Erciyes Üniversitesi
Assoc. Prof. Necla DURSUN	Erciyes Üniversitesi
Dr. Mükerrerem AKBULUT TAŞ	Çukurova Üniversitesi
Dr. Murat Tolga KAYALAR	Erzincan Binali YILDIRIM Üniversitesi
Dr. Banu YAMAN ORTAŞ	Trakya Üniversitesi
Dr. Barış ESMER	Sinop Üniversitesi
Dr. Rıdvan KARABULUT	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Dr. Ali İbrahim Can GÖZÜM	Kafkas Üniversitesi
Dr. Köksal BANOĞLU	MEB
Dr. Saffet KARAYAMAN	MEB

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

No	Makaleler / Articles	Makale Tipi Article Type	Alan Field	Sayfa Pages
1	Beslenmenin Otizm Spektrum Bozukluğu Üzerindeki Etkileri Effects Of Nutrition On Autism Spectrum Disorder	Araştırma Makalesi Research Article	Özel Eğitim Special Needs Education	79-93
	Çetin ÖMEROĞLU, Ömercan ŞENTÜRK			
2	Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersinin İşlenişine İlişkin Görüşleri Opinions Of Classroom Teachers On The Processing Of Visual Arts Lesson	Araştırma Makalesi Research Article	Sınıf Eğitimi Primary Education	94-113
	Zehra Öz, Zühal Dinç Altun			
3	Öğretmenlik Mesleğinin İmajı: Toplumsal Algı, Mesleğin Doğası, Saygınlık Ve Gelecekteki Durumuna İlişkin Deneyimler The Image Of The Teaching Profession: Social Perception, The Nature Of The Profession, Respect And Experiences On Its Future Status	Araştırma Makalesi Research Article	Eğitim Yönetimi Education Management	114-142
	Emine Bozkurt , Hayriye Kutlu			

BESLENMENİN OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

EFFECTS OF NUTRITION ON AUTISM SPECTRUM DISORDER

Çetin ÖMEROĞLU¹, Ömercan ŞENTÜRK²

Makalenin Alanı: Özel Eğitim

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi

01.03.2021

Kabul Tarihi

15.07.2021

Anahtar Kelimeler

Otizm

Beslenme

Beyin-Bağırsak

İlişkisi

Özet

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), tüm dünyada ve ülkemizde görülme sıklığı sürekli artan ve sebebi henüz anlaşılamamış bir gelişim farklılığı olarak tanımlanmıştır. Görülme sıklığındaki bu hızlı artış, OSB neden olabilecek faktörler arasında genetik faktörlerin etkisini azaltmış, yeni yaklaşımların üzerinde durulmasına yol açmış ve bunların arasında çevresel faktörlerin önem kazanmasına neden olmuştur. Otizmlili bireyler sosyal iletişimde yetersizlik, anlama ve kavrama becerilerinde eksikliğe ek olarak ciddi beslenme problemleri yaşamaları, yemeği reddetme ya da seçici davranma gibi davranışsal sorunların yanı sıra fizyolojik temelli sorunların var olması, beslenmenin otizmlili bireyler için ayrı bir önem taşıdığını göstermektedir. Son yıllarda oldukça yoğunlaşan beyin-bağırsak eksenini üzerindeki araştırmalar, bağırsak geçirgenliği ve tamamlanmamış sindirimin yan ürünlerinin beyin üzerindeki etkisini ortaya koymuş bu bulgular OSB'nin anlaşılması ve tedavisinin yönetilmesinde heyecan yaratmıştır. Fizyolojik olarak geçirgen bağırsak sendromunun sık görüldüğü OSB'li çocuklarda gluten ve kazeinin tamamlanmamış sindirimi sonucunda açığa çıkan moleküllerin beyin üzerindeki opioid etkisine benzer etkilerinin keşfi, benzer etkiye sahip olabilecek diğer moleküllerin varlığını da merak konusu haline getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında OSB'li bireyler için beslenme sadece yaşam için gerekli olan bileşenlerin vücuda alınması değil, otizm davranış semptomlarının gerilediği ve mide-bağırsak rahatsızlıklarının düzeldiği bir tedavi biçimi olarak tanımlanabilir. Bunlara ek olarak, yemek seçme ya da reddetme, karbonhidrat içeren ve işlenmiş gıdalara karşı yoğun ilgi gösteren otizmlili çocuklarda obezitenin ve beslenme bozukluğuna bağlı gelişim geriliğinin de görülmesi, otizmlili çocuklarda beslenmenin değerini anlamak için önemlidir. Bu çalışmada otizm ve beslenme arasındaki ilişkinin anlaşılması amacıyla bu alandaki çalışmalardan bir derleme hazırlanmış, otizmlili bireylerde sık görülen beslenme problemlerinin nedeni araştırılmış ve bir tedavi biçimi olarak kanıta dayalı beslenme yaklaşımlarının otizmin semptomları üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada literatür tarama modeli kullanılmış, veri toplama aracı olarak araştırma konusu ile ilgili dokümanlar (çeşitli yazılı kaynaklardaki makaleler, ilgili kurumların yayınladıkları raporlar) taranmıştır. Konu ile alakalı Google Akademik veri tabanından 1975-2020 arasında yayımlanmış 25 ulusal ve uluslararası makale, 1 kitap, 1 yüksek lisans tezi, 1 uzmanlık tezi ve 2 rapor incelenmiş, bulgular ve öneriler 3 başlık altında toplanmıştır.

Article Info

Received

01.03.2021

Accepted

15.07.2021

Abstract

Autism spectrum disorder has been defined as a developmental difference whose prevalence is increasing all over the world and in our country and the reason is not yet understood. This rapid increase in the prevalence has reduced the effect of genetic factors among the factors that may cause autism, has led to the emphasis on new approaches, and environmental factors have become important among them. Individuals with autism have inadequate social communication, serious nutritional

¹ Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Özel Eğitim Uygulama Okulu, Güzelbahçe-İzmir, e-mail: cetinomeroglu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9514-5912 (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

²Ordu Büyükşehir Öğretmenevi, Ordu, e-mail: omercansenturk3@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0328-6652

Keywords

Autism

Nutrition

Brain-Intestine

Relationship

problems in addition to lack of understanding and comprehension skills, behavioral problems such as refusal to eat or behave selectively, as well as physiologically based problems show that nutrition is of particular importance for individuals with autism. The research on the brain-gut axis, which has intensified in recent years, has revealed the effect of intestinal permeability and by-products of incomplete digestion on the brain, and these findings have created excitement in the understanding and management of autism. The discovery of the effects similar to the opioid effect on the brain of the molecules released as a result of incomplete digestion of gluten and casein in children with autism, in whom physiologically permeable bowel syndrome is common, has made the existence of other molecules that may have a similar effect. From this point of view, nutrition for individuals with autism can be defined as not only taking the components necessary for life into the body, but also as a form of treatment in which autism behavioral symptoms regress and gastrointestinal disorders are improved. In addition to these, the observation of obesity and developmental retardation due to malnutrition in children with autism who show intense interest in choosing or refusing food, carbohydrate and processed foods are important to understand the value of nutrition in children with autism. In this study, in order to understand the relationship between autism and nutrition, a review was prepared from studies in this field, the cause of common nutritional problems in individuals with autism was investigated, and it was aimed to reveal the effects of evidence-based nutrition approaches on autism symptoms as a form of treatment. Literature scanning model was used in the research, and documents related to the research topic (articles in various written sources, reports published by relevant institutions) were scanned as a data collection tool. 25 national and international articles, 1 book, 1 master's thesis, 1 specialization thesis and 2 reports published between 1975-2020 from the Google Academic database related to the subject were examined, and the findings and recommendations were gathered under 3 headings.

1.GİRİŞ

Yaygın adıyla otizm olarak bilinen Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) 1943 yılında Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından tanımlanmış, buna göre; sosyal iletişim ve etkileşimlerde yetersizlik ve eksiklik, anlama ve kavrama becerilerinde kalıcı eksiklik ve yetersizlik, ilişki kurma ve geliştirmede yetersizlik ile karakterize olduğu belirtilmiştir. Hastalıkları Kontrol Etme ve Önleme Merkezinin (CDC-Centers for Disease Control and Prevention) raporunda (2016) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki her 54 çocuktan 1'inin OSB tanısı aldığını ve dünya nüfusunun %1-2'sinde otizm olduğu ve erkek çocuklarda kız çocuklara oran ile 4.5 kat daha fazla görüldüğü belirtilmektedir. OSB'nin cinsiyete göre görülme sıklığı kız çocuklarında 1/189 iken erkek çocuklarda bu oranın 1/42 olduğu belirtilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2016 yılında yayınladığı Otizm Spektrum Bozukluğu olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı'na göre ülkemizde ise otizm spektrum bozukluğunun görülme oranlarına ilişkin bir kesin bir veri bulunmamak ile birlikte zorunlu eğitim çağında otizm spektrum bozukluğu tanısı olan çocuk sayısının 16.837 olduğu ve ülkemizdeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin %53,2'sinin otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa eğitim hizmeti verdiği belirtilmektedir.

OSB'nin belirtileri biyolojik, psikolojik, nörolojik ve genetik alanlarda görülmesine rağmen fizyopatolojisi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Etyolojisi hakkında hala kesin bir şey söylenemeyen OSB için en yaygın bulgular genetik etkilerin üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun yanı sıra virüsler, radyasyon ve gebelikte ilaç kullanımı gibi çevresel faktörler de OSB'ye neden olan faktörler arasında kabul edilmektedir. Annenin gebeliğinde maruz kaldığı inflamatuvar mediatörler ve ileri yaşta olan anne-baba faktörleri de otizm ile ilişkilendirilmektedir (Önal ve Uçar, 2017).

OSB, doğumda normal gibi görünen bebeğin büyümesine paralel olarak beklenen sosyal davranışları öğrenememesi ve sergileyememesi ile ayna nöronları vasıtasıyla gerçekleştirilen taklit davranışlarda başarısızlıkları nedeniyle yaşamın ilk üç yılında kolayca tanınır, henüz bilinen bir tedavisi olmaması yanında bu belirtiler yaşam boyu sürmektedir.

OSB tanısı konulan çocuklar temel anlamda sosyal etkileşim, iletişim ve tekrarlanan kısıtlı davranışlarda eksiklik göstermektedirler. Bunlar dışında göz teması kuramama, vücut duruşunda belirgin bozulma, kalıplaşmış tekrarlanan davranışlar ve sosyal işlevler, iletişim ve faaliyetlere ilgi duymama gibi ayırt edici tanı kriterleri de görülmektedir.

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), genellikle zekâ geriliği, epileptik bulgular ve elektroensefalogram (EEG) anormalliklerinin de eşlik ettiği; bilişsel ve sosyal gelişim geriliği ile karakterize, çocukluktan başlayarak tüm yaşam boyunca devam eden, sosyal ilişki ve iletişim kurmakta sorun oluşturan yaygın bir gelişimsel ve davranışsal bozukluktur (Karaman, 2018).

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, görülme sıklığı son yıllarda artan ve 68 çocuğun birinde görülen Otizm Spektrum Bozukluğu'nun (OSB) tanınması ve OSB'li çocuklarda yaygın olarak görülen beslenme bozukluklarının belirlenmesi, bir tedavi yöntemi olarak kanıta dayalı beslenme disiplini çalışmaları ile mevcut OSB tablosunun incelenmesidir.

2.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, bu modelin niçin kullanıldığı ve sınırlılıklar açıklanmaktadır.

2.1 Araştırma Eksenini

Bu çalışmada otizm ve beslenme arasındaki ilişkinin anlaşılması amacıyla bu alanda yazılmış makale ve raporlar incelenmiştir. Araştırmada literatür tarama modelinin elektronik ortamda literatür tarama yöntemi kullanılmış, veri toplama aracı olarak araştırma konusu ile

ilgili dokümanlar (çeşitli yazılı kaynaklardaki makaleler, ilgili kurum ve kuruluşların yayınladıkları raporlar) taranmıştır. Literatür tarama çalışması kapsamında Google Akademik veri tabanından 1975-2020 arasında yayımlanmış 25 ulusal ve uluslararası makale, 1 kitap, 1 yüksek lisans tezi, 1 uzmanlık tezi ve 2 rapor incelenmiştir. Tarama sonucunda belirlenen kriterlere uygun çalışmalar; yayın yılı, yayın türü, araştırma yöntemi, araştırma konusu, araştırma alanı, örneklem belirleme yöntemi, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemi gibi değişkenler açısından içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bulgular ve öneriler 3 başlık altında toplanmıştır.

2.2 Sınırlılıklar

Bu literatür tarama çalışması online veri tabanından ulaşılan kaynaklar ile yapıldığından ve konu ile ilgili diğer kaynaklardaki çalışmalara ulaşamadığından bazı sınırlılıklara sahiptir.

3.LİTERATÜR

3.1.Otizm Spektrum Bozukluğu Ve Terapötik Beslenme

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) görülen çocuklarda tekrarlayan kendine zarar verici davranışların, öfke ve saldırganlığın yanı sıra uyku ve yeme problemleri de sıklıkla görülmektedir. OSB görülen çocuklarda beslenme bozuklukları ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bunun nedeni ise fizyolojik olarak bağırsak beyin eksenini, bağışıklık sistemi ve bağırsak emilimi gibi faktörlerin normalden farklı varyasyonlar içermesidir (Güller, Değerli, Sarı, Altıntaş ve Adıgüzel, 2020).

Otizm ve beslenme ile ilişkili çok bilinen bir olgu da, otizmliler bireylerin toplumun geneline göre daha fazla mide ve bağırsak rahatsızlığı yaşadığıdır. Otizmliler çocukların normal gelişim gösteren akranlarına oranla 6-8 kat daha fazla mide ve bağırsak rahatsızlıkları yaşadığı bilinmektedir (Doenyas, 2018).

Kaynar ve Yılmaz'ın, 7-14 yaş arası 58 otizmliler çocuk ile yaptığı araştırmaya göre; araştırmaya katılan 58 otizmliler çocuğun beslenme kayıtları incelendiğinde yüksek protein alımının yanında düşük lifli beslenme; B1, B6, folat, kalsiyum ve potasyum alımlarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 9-14 yaş grubu otizmliler çocuklarda magnezyum, fosfor ve çinko minerallerinin, 14 yaş grubu otizmliler çocuklarda ise C ve E vitaminlerinin alımının yetersiz olduğu görülmüştür. Otizmliler çocuklarda görülen mineral ve vitamin alımındaki yetersizlik, özellikle kalsiyum ve fosfor düzeyinin düşüklüğü kemik gelişimini olumsuz etkileyerek

büyüme ve gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. C ve E vitamini gibi antioksidan vitaminlerin yetersiz alımı ise bağışıklık sistemi için risk oluşturabilir (Kaynar ve Yılmaz, 2020).

OSB'li çocuklarda görülen en sık beslenme sorunu çocuğun yemeği reddetmesidir. OSB'li çocukta yemeğin rengi ve şeklinden dolayı reddedilmesi, nişasta ve tatlandırıcılardan dolayı hazır ve işlenmiş gıda ürünlerine karşı tüketim eğilimi görülürken; meyve, sebze ve protein içeren gıdalara karşı reddetme davranışı daha sık görülmektedir (Gürsoy ve Öztürk, 2019).

Otizmlilerde yaygın olarak görülen bir diğer beslenme problemi ise çiğneme güçlüğüdür. Ayrıca besin seçiciliği, takıntılı yeme davranışları da sık görülmektedir (Önal ve Uçar, 2017). İlik ve Sayın'ın 30 otizm spektrum bozukluğuna sahip çocuk ve aileleri ile yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre, otizmlilerde en sık görülen beslenme sorunları; yemeği rengine ya da kokusuna göre seçme, karbonhidrat (makarna ve pilav) ve işlenmiş gıdalara (patates kızartması, cips vb.) karşı eğilim, hızlı yeme ve çiğneme güçlükleri olduğu görülmüştür (İlik ve Sayın, 2018).

OSB'li çocuklarda bağırsak geçirgenliği oldukça yaygın görülen klinik bir durumdur. Bu duruma ek olarak gıda seçiciliği nedeniyle vitamin ve mineral eksikliği sıklıkla görülmektedir (Kaluzna ve diğ., 2011).

Fujiwara ve arkadaşlarının yaptığı bir klinik çalışmada OSB'li çocuklardan alınan kan, saç ve diğer doku örneklerinde çinko, magnezyum, selenyum, A-D-E vitaminleri ve B vitamin kompleksleri ile karnitin düzeyleri normalden düşük bulunmuştur (Fujiwara ve diğ., 2016; akt. Kaynar ve Yılmaz, 2020).

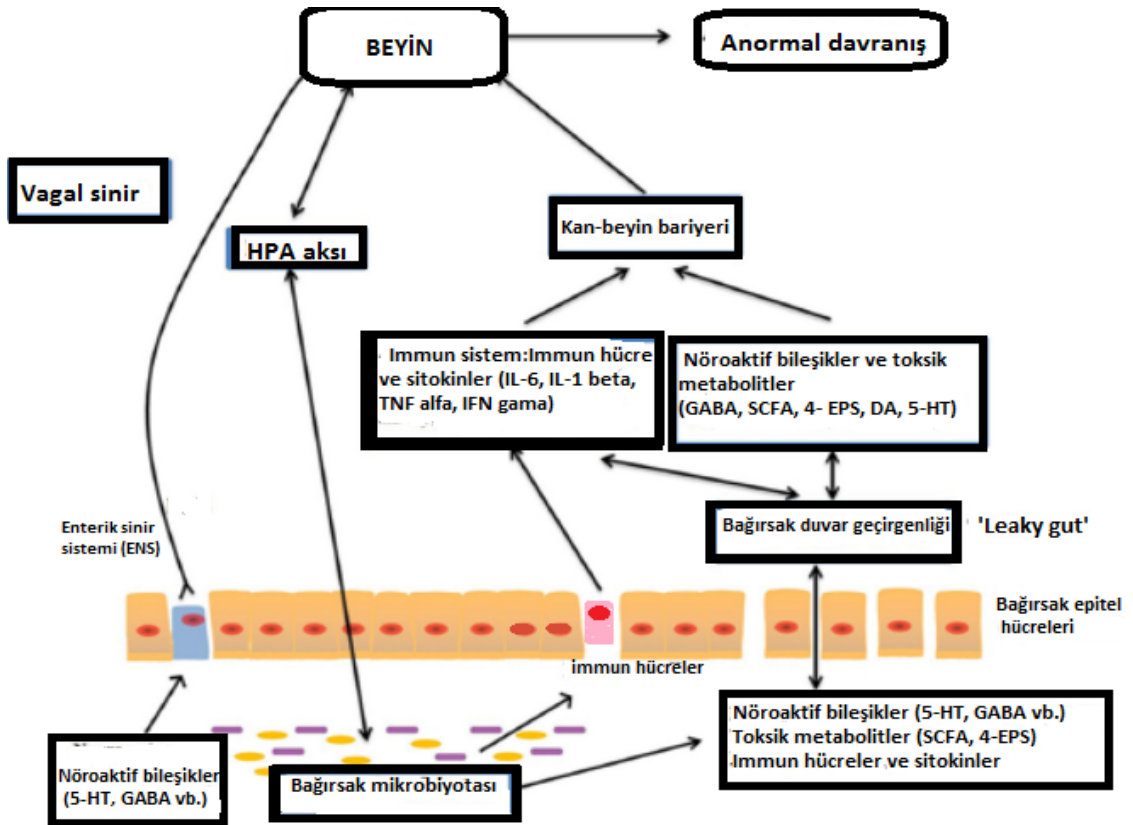
Özel gereksinimli bireylerin sahip olduğu engel türüne paralel olarak gelişim bozuklukları gösterdikleri bilinmektedir. Buna göre çiğneme güçlüğü yaşayan otizmlilerde sürekli sulu beslenmeye bağlı olarak kabızlık, besin içeriğinin yetersiz olması nedeniyle kilo alımında yetersizlik, güçsüzlük, vitamin ve mineral alımında yetersizlik nedeniyle zayıf bağışıklık sistemi ve lineer olarak gelişim geriliği sıklıkla görülmektedir. Güçsüzlük ve gelişim geriliğine paralel olarak gelişen hareketsiz yaşam otizm şiddetini de arttırmaktadır (İlik ve Sayın, 2018).

3.1.2. Otizm Spektrum Bozukluğu Ve Beyin-Bağırsak Aksı

Bağırsak mikrobiyotası insan sağlığı üzerinde azımsanmayacak öneme sahiptir. Bu nedenle bağırsak mikrobiyotası ve bağırsak-beyin aksında varolan ilişkinin detaylı olarak bilinmesi, bağırsak mikrobiyotası ve bağırsaklar arasındaki ilişkinin anlaşılması ile

gastrointestinal sistem ve santral sinir sistemi bozukluklarına yönelik yeni yaklaşımların belirlenmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir (Yitik, 2019.)

Bağırsak florasında oluşan nicel ve nitel değişimlerin (bakteri türü ve yoğunluğu) sadece gastrointestinal sistem hastalıklarında değil gastrointestinal sistem dışındaki birçok alanda hastalığa neden olduğu; yapılan araştırmalar sonucu bağırsak mikrobiyotasının gastrointestinal sistem içindeki etkilerinin anlaşılmasıyla ortaya çıkmıştır. Buna göre sadece mide-bağırsak rahatsızlıkları değil, diğer alanlarda birçok hastalığın etyolojisinde etkin rolü olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle etyolojisi tam olarak bilinmeyen otizm, demans, depresyon, anksiyete bozukluğu ve şizofreni gibi nöropsikiyatrik hastalıklara yönelik çalışmalarda mikrobiyota-bağırsak-beyin aksına odaklanılmıştır (Yitik, 2019).

Şekil 1. Bağırsak Mikrobiyotası-Bağırsak-Beyin Aksı (Li, Han, Dy & Hagerman, 2017)

Otizm Spektrum Bozukluğunda beyin-bağırsak ekseninin yeri ve rolü, birçok açıdan nörolojik ve psikiyatrik tanılardan ayrılmaktadır. Pankseep tarafından öne sürülen nörokimyasal teoriye göre, gluten ve kazeinin otizmlili bireylerde sindirimin normal şekilde tamamlanamamasıdır. Bu tamamlanamayan gluten ve kazein sindirimi sonucunda, beyinde etkisi opioidler ile benzer etkiye sahip peptidler ortaya çıkmakta ve bu peptid molekülleri

beyinde morfin benzeri etki oluşturmaktadır. Bu nedenle bu peptidlere kazomorfin ve gluteomorfin adı verilmektedir. Sonuç olarak bu moleküller beyne ulaşarak otizm belirtilerini açığa çıkarmaktadır (Panksepp'ten akt. Doenyas, 2018).

3.1.3.Otizm Spektrum Bozukluğu Ve Bağırsak Mikrobiyotası

Son yıllarda beyin-bağırsak eksenini ve bağırsak mikrobiyotasının rolü yoğun olarak araştırılma başlanmış ve çeşitli rahatsızlıkları açıklamak için bir ilişki bulunabileceği öne sürülmüştür. Özellikle bağırsakta tamamlanmayan sindirim sonucu ortaya çıkan peptidlerin beyin üzerinde etkili olması, bu durumun otizm ile ilişkilendirilmesine neden olmuştur (Doenyas, 2018).

Bağırsak mikrobiyotası ve beyin ilişkisinin dikkat çekmesi üzerine bu alanda yoğunlaşan araştırmalardan olan Reichelt ve arkadaşları tarafından 1991 yılında yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; beslenme düzeninde gluten ve kazeinin çıkarıldığı otizmlilerde çocuklarda otizm belirtilerinde olumlu gelişmeler görülürken, bu beslenme biçimini bırakan otizmlilerde çocukların davranışlarında gerileme gözlemlenmiştir (Reichelt ve diğ., akt. Doenyas, 2018).

Otizm Spektrum Bozukluğu, sebebi henüz anlaşılamamış bir gelişim farklılığı olarak tanımlanmış ve bugüne kadar kullanılan yöntemler otizmin nedenini anlamakta başarısız kalmıştır. Beyin-bağırsak ilişkisi keşfinin otizme neden olabilecek sebepler konusunda cevap verebilme ihtimali, araştırmacıların bu alana yoğunlaşmalarını sağlamıştır. Bu nedenle otizmliler ve onların bağırsak mikrobiyotası, işlevleri ve farklılıkları açısından dünya çapında ilgi duyulan bir araştırma konusu olmuştur (Doenyas, 2018).

En sık görülen kabızlık, ishal ve bağırsakta biriken gaz nedeniyle oluşan karın şişliği ve buna ek olarak otizmde tipik olarak görülen tekrarlayan davranışların ve asosyal davranışların daha ağır seyrettiği görülmüştür (Chaidez ve diğ., akt. Doenyas, 2018). Aynı zamanda yaşanan mide barsak rahatsızlığının şiddeti ile otizm şiddeti arasında güçlü bir ilişkinin varlığı da kabul edilmiştir (Adams ve diğ., akt. Doenyas, 2018). Son yıllarda beyin-bağırsak ilişkisi hakkında yapılan çalışmalar, otizmlilerde yaşanan mide-bağırsak rahatsızlıkları ile otizmlilerde beynin çalışma prensipleri hakkında aydınlatıcı gelişmelere neden olmuştur. Buna göre otizmin şiddeti ile mide-bağırsak rahatsızlığı arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmuştur. Bu durumda mide-bağırsak dengesinde var olan bir bozulmanın otizmin şiddetine etki edebilmesi için beyinde bir değişikliğe yol açması gerektiği düşünülmektedir.

Bu sistematik etki zinciri ise bağırsak mikrobiyotası ve onların ürettiği sindirim ürünlerinin sinir sistemi üzerinde etkili olabileceği tezi ile açıklanmaktadır (Doenyaş, 2018).

3.2.OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNDA TEDAVİ YAKLAŞIMI OLARAK BESLENME

3.2.1.Glutensiz ve Kazeinsiz Diyet (GFCF)

Gluten ve Kazeinin sindirim esnasında bağırsakta çökmesi ile oluşan opioid peptidlerin otizm semptomlarına neden olduğu hipotezi kurulmuştur. Geçirgen bağırsak sendromu olarak da bilinen artmış bağırsak geçirgenliği, endojen opiat sistemini ve sinir sistemindeki nörotransmisyonu etkileyerek, bu peptitlerin bağırsak membranını aşır kan dolaşımına ve kan-beyin bariyerine geçişine neden olmaktadır. Opioid peptidlerin aşırı artışı, otizmde görülen davranış bozukluklarına neden olduğu, bu maddelerin diyet ile alınımının azaltılmasına bağlı olarak otistik davranışlarda olumlu gelişmeler olduğu ileri sürülmektedir (Marcason, akt. Önal ve Uçar, 2017).

Otizm Spektrum Bozukluğu'nda beslenmenin rolünü araştıran birçok araştırmacı, glutensiz ve kazeinsiz beslenmenin otizm davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Buna göre; Gahalichi ve arkadaşlarının 80 otizimli çocuk üzerinde yaptığı araştırmada, iki gruba ayrılan çocuklardan bir gruba glutensiz diyet uygulanırken diğer gruptaki çocuklar standart diyetlerine devam etmişlerdir. Sonuç olarak glutensiz beslenen çocuklarda gastrointestinal sistem rahatsızlıklarının azalmasının yanı sıra OSB davranış semptomlarında iyileşme gözlemlenmiştir. Bir diğer çalışmada ise, Whiteley ve arkadaşları tarafından 72 otizimli çocuk iki gruba ayrılarak glutensiz ve kazeinsiz diyet verilerek 24 ay boyunca takip edilmiş ve glutensiz ve kazeinsiz diyetle beslenen grupta otizm semptomlarında belirgin azalma görülmüştür. Harris ve Card'ın yaptığı diğer çalışmada ise, araştırmaya katılan ve glutensiz-kazeinsiz beslenen tüm otizimli çocukların semptom ve davranışlarında iyileşme olduğu bildirilmiştir. (Harris & Card, 2012; akt. Aktitiz, Yalçın ve Göktaş, 2019).

3.2.2.Ketojenik Diyet

OSB ve epilepsi arasındaki ilişki net olarak görülmesi de, OSB'li bireylerde normal gelişim gösteren bireylere oranla 3 ila 22 kat arasında değişen bir oranla daha yatkın olmaktadır. Diğer bir gerçek ise OSB'li bireylerin yaklaşık %25'inin hayatlarının bir döneminde epileptik nöbet geçirmesidir (Frye, Sreenivasula ve Adams, 2011; akt. Önal ve Uçar, 2017).

Ketojenik diyet, epilepsi nöbetlerinin sayısının ve şiddetinin azaltılması için kullanılan terapötik bir yaklaşım olmasına karşın, zihinsel durumla ilişkili davranışlar ve hiperaktiviteye

yönelik olumlu etkileri de görülmüştür. Bu özel beslenme biçiminde yağ vücutta enerji verici kaynak olarak kullanılmakta, böylece yağın büyük bir kısmı enerji için kullanılmaya zorlanmaktadır. Günlük protein alımı minimum düzeye indirilirken, karbonhidrat alımı ciddi seviyede sınırlandırılmaktadır. Glikoz metabolizmasındaki bir bozukluğun otizm ile ilişkilendirilmesi nedeniyle azalan nikotinamid adenin dinükleotit (NADH) veya nikotinamid dinükleotit (NAD) eksikliğine neden olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle NAD tasarrufu ile mitokondriyal işlev sağlaması açısından ketojenik diyetin önemli olduğu görüşü hâkimdir (Fazlıoğlu, 2004).

Ketojenik diyet, günlük besin ihtiyacının karşılanmasında karbonhidratların çok az miktarda kullanıldığı, proteinin yeterli, yağ miktarının ise yüksek olarak kullanıldığı özel bir beslenme biçimidir. Beslenme unsurlarının değişik oranlarda tüketilmesi esasına dayanan ve farklı kombinasyonları da olan bu beslenme biçiminde, enerji döngüsünde ortaya çıkan keton moleküllerinin özellikle dirençli epilepsi nöbetlerinin kontrolünde önemli bir yeri olması nedeniyle epilepsi hastalarında kontrollü olarak tıbbi beslenme şeklinde uygulanmaktadır.

Ketojenik diyetin otizmde etkileri ile ilgili yapılan ilk çalışma, yaşları 4 ila 10 arasında değişen ve otistik davranışlar gösteren çocuklar üzerindedir. Otuz çocuğa, altı ay boyunca dört hafta aralıklarla ketojenik diyetin modifiye edilmiş hali John Radcliffe diyeti (enerjinin %30'unun medium chain triglycerides-MCT veya emülsiyonlarından, diğer %30'unun ise tereyağı veya krema formundaki doymuş yağların sağladığı diyet) (Caferoğlu, 2018) ve iki hafta normal kontrol diyeti uygulanmış, katılımcıların %76,6'sı ketojenik diyete uyum sağlamıştır ve diyet müdahalesinden önce ve sonra Çocukluk Çağı Otizmi Değerlendirme Ölçeği'ni (CARS) tamamlamıştır. Araştırma sonucuna göre Radcliffe diyeti alan 18 katılımcıdan 10'unda iyileşme gözlemlenmiştir (Önal, Uçar, 2017).

3.2.3. Deve Sütü Takviyesi

OSB'de davranış semptomlarının gerilemesi ve azaltılmasına yönelik kullanılan geleneksel yöntemler arasında deve sütü takviyesinin de spesifik olarak kullanıldığı görülmektedir. Deve sütü, inek sütünün aksine beta kazein ve beta laktoglobulin içermemesi nedeniyle alerji riski açısından oldukça güvenli ve protein açısından da zengin bir kaynak olarak görülmektedir. Ayrıca anne sütüne yakın içeriği ile kalsiyum, fosfor, demir ve niasin gibi mikro besin öğeleri açısından oldukça zengin olup doğal bağışıklığı güçlendirdiği iddiası ile otizm tedavisinde kullanılabileceği tezi öne sürülmüştür (Shabo ve diğ., 2005 Zibae ve diğ., 2015, akt., Kılıç, 2019). Bu hipoteze dayanılarak, yaşları 2-12 arasında değişen otizimli

çocuklar arasında yapılan çift körlü randomize çalışma iki hafta sürmüş ve önemli sonuçlar elde edilmiştir (Al-Ayadhi ve diğ., 2015; akt., Kılıç, 2019). Ayrıca valproik asit kaynaklı oksidatif stres ve otizm davranışlarında azalmanın varlığı da hayvan deneyleri ile gösterilmiştir (Hamzawy, 2018; akt., Kılıç, 2019).

3.2.4. Probiyotik Takviyesi

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ile birlikte sıklıkla görülen mide-bağırsak rahatsızlıklarının temelinde, beyin-bağırsak aksında meydana gelen bir deformitenin kaynaklandığı düşünülmektedir. Buna bağlı olarak, terapötik amaçlı, farmakolojik özelliği olmayan probiyotik takviyelerinin de olumlu sonuçlar verebileceği düşünülmektedir (Santocchi ve diğ., 2016).

OSB'ye sahip çocuklara üç ay boyunca prebiyotik takviyesi verilmesi sonucunda, hem mide-bağırsak semptomlarında iyileşme hem de otizm davranışlarında olumlu gelişmeler elde edildiği görülmüştür (Shaaban ve diğ., 2018).

3.2.5. Vitamin Takviyeleri

OSB'de beslenme sorunlarına bağlı vitamin yetersizliği sık görülen bir olgudur. Özellikle A ve kompleks B vitaminleri ile antioksidan nitelikteki C ve E vitaminleri düzeylerindeki düşüklük yaygındır.

Vitamin eksikliğinin büyüme ve gelişim geriliğinin yanı sıra otizm davranışlarını da olumsuz etkilediği bildirilmiştir. Özellikle yüksek homosistein ve düşük B12 düzeyinin otizmde nörotoksositeye neden olabileceği bildirilmiştir (Sevim ve Ayaz, 2017). Buna göre; Pineles ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada üç otizimli çocuk çocuğa B12 takviyesinde bulunmuş ve olumlu sonuçların elde edildiği bildirilmiştir. Yine Hendren ve arkadaşlarının yaptığı diğeri bir çalışmada otizimli 50 çocuk ile yürütülen çalışmada 8 hafta süren B12 enjeksiyonu yapılmış ve otizm semptomlarında olumlu sonuçlar görülmüştür (Kılıç, 2019)

3.2.6. Mineral Takviyeleri

OSB'li çocuklardan alınan saç ve tırnak gibi doku örneklerinden anlaşılacağı üzere, sağlık akranlarına kıyasla daha az miktarda eser elementler bulunmaktadır (Lakshmi and Geetha, 2011). Bu elementlerden çinkonun vücutta birçok fonksiyonu olduğu gibi, eksikliğinde davranış bozuklukları ve duyu durum bozukluğuna neden olduğu bilinmektedir. Serum çinko düzeyleri açısından otizimli bireyler ve sağlıklı akranları karşılaştırıldığında, otizimli bireylerde bu seviyenin düşük olduğu ve çinko takviyesi ile beslenmenin

desteklenmesinin otizimli bireyler için önemli olduğu bildirilmiştir (Babaknejad ve diğ., akt. Kılıç, 2019).

3.2.7. Yağ Asidi Takviyeleri

OSB'li çocuklarda, özellikle erken dönem beyin gelişiminde Omega 6/Omega 3 oranının etkili olduğu, otizmin anormal davranışsal semptomlarında rol oynayabileceği ve uygun diyet yaklaşımlarıyla bu oranın optimal seviyeye getirilmesiyle semptomlarda iyileşme görülebileceği öne sürülmüştür (Bozzatello ve diğ., akt. Kılıç, 2019). Otizimli çocuklar arasında yapılan çift körlü çalışmada, 6 hafta boyunca Omega 3 takviyesi uygulanan otizimli çocukların kontrol grubundaki çocuklara kıyasla hiperaktivite davranışlarında azalma görülmüş ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Bent ve diğ., akt. Kılıç, 2016).

3.3. OSB TEDAVİSİNDE ETKİLİLİĞİ İLE İLGİLİ DENEYSEL ÇALIşMA BULUNMAYAN BULGULAR VE ÖNERİLER

Bu başlıkta OSB tedavisine yönelik deneysel çalışma yapılmayan, ancak literatür taramasında bazı semptomların azaltılmasına yönelik bulguların bulunduğu diyet türleri bulunmaktadır.

3.3.1. Feingold Diyeti

Alerji uzmanı ve aynı zamanda pediatrist olan Ben Feingold tarafından yapay tatlar, salisilat ve renklendirici içeren gıdaların hiperaktiviteye neden olabileceği tezini öne sürmüştür (Feingold, 1975). Buna göre, Feingold'un tezine dayanılarak yapılan çalışmada, 36 çocuk ele alınmış ve ailelerinden alınan bilgilere göre çocukların hiperaktivite davranışlarında azalma gözlemlense de laboratuvar bulgularında bu diyetin etkisi görülmemiştir (Harley ve diğ., akt. Kılıç, 2019). Feingold'un tezi doğrultusunda yapılan bir diğer çalışmada, hiperkinetik çocuklarda çift kör olarak düzenlenen çalışma sonucunda diyetlerinden yapay tatlar ve salisilatların çıkartıldığı çocukların, diyet öncesi döneme göre hiperkinetik davranış ve semptomlarda gerileme olduğu bildirilmiştir (Corners ve diğ., akt. Kılıç, 2019). Bu öneriler getirilmekle birlikte OSB semptomlarının azaltılmasına yönelik etki gösteren kanıta dayalı bir çalışma bulunmamaktadır.

3.3.2. Düşük FODMAP Diyeti

FODMAP, "fermente edilmiş oligo-di-monosakkarit ve polioller" olarak bilinen organik bileşikler için kullanılan bir terimdir. Bu tür organik bileşiklerin ozmotik basıncı çok yüksek olup, bu gruptaki kısa zincirli karbonhidratların fermente edilebilirliği yüksek düzeyde ve poliollerin absorpsiyonu zayıftır. Bu diyet türü, FODMAP grubu sakkaritlerin

fermantasyonu sonucu ortaya çıkan ürünlerin alımının kısıtlanması esasına dayanmaktadır. Bu moleküle karşı hassasiyet ya da emilim bozukluğu varlığında hassasiyet, gaz ve şişkinlik, ishal ya da kabızlık gibi sorunlara neden olabilmektedir.

FODMAP türü karbonhidratların, bağırsak florasında bulunan bakteriler tarafından kısa sürede fermente edilmesi sonucunda açığa çıkan gaz, bağırsakta gaz birikmesine ve şişkinliğe neden olmaktadır. Emilim bozukluğu varlığı ise bağırsaklarda su hacminin artmasına bağlı diyareye neden olurlar (Nanayakkara ve diğ., akt Kılıç, 2019).

FODMAP alımının kısıtlandığı diyetlerde beslenme planı, FODMAP eliminasyonu ve tekrar diyete dahil edilmesi şeklinde iki aşamalı olarak düzenlenmelidir (Hill ve diğ., akt. Kılıç, 2019).

3.3.3.Spesifik Karbonhidrat Diyeti

Bu diyet disiplinde barsak florasının dengelenmesi ve korunması için inflamatuvar yan ürünlerin oluşumuna neden olan ve malabsorbe karbonhidratlarla beslenen bakterilerin sayısının azaltılmasına yönelik kısıtlamalar yapılmaktadır (Dubrovsky ve Kitts, 2018).

Kompleks karbonhidratların sindiriminin basit karbonhidratlara göre daha uzun sürmesi nedeniyle, gastrointestinal kanalda anormal dağılımlara neden olmaktadır. Sindirimi tamamlanmayan polisakkaritler intestinal kanalda patojen bakterilerin üremesi için elverişli bir ortam oluşturmakta ve bu durum emilim sorunlarına neden olmaktadır (Kawicka ve Ilow, 2013).

Polisakkaritlerin sindirimi monosakkaritlere kıyasla daha uzun sürmektedir ve bu durum gastrointestinal kanalda normal olmayan biçimde dağılımlarına yol açar. İntestinal kanaldaki polisakkarit içerikli besinler patojen bakteriler için üreme sahası haline gelir ve emilim sorunlarına yol açar (Kawicka and Ilow, 2013).

Bu diyet tipinde polisakkaritler ve ozmotik basıncı yüksek moleküller içeren besinler elimine edilir. Buna göre bazı tahıl ürünleri, kuru baklagiller, süt ve süt ürünlerinin büyük bir bölümü, işlenmiş et ve diğer gıdalar, konserveler ve yumru sebze ve meyveler gibi yüksek oranda nişasta içeren gıdalar elimine edilir (Berry ve diğ., akt. Kılıç, 2019). Buna ek olarak ev yapımı fermente yoğurt, taze sebze ve meyve, taze veya dondurulmuş et ve yağlı tohumlar içeren kuruyemişler önerilebilir (Kılıç, 2019).

4.SONUÇ

4.1.Sonuç

Otizm Spektrum Bozukluğu, sosyal içedönüklük, tekrarlayan ve kısıtlayıcı hareketler ile karakterize, çoğu zaman epilepsi ve zekâ geriliğinin de eşlik ettiği nöropsikiyatrik bir gelişim farklılığı olarak tanımlanmıştır. Çocuğun büyümesi ile birlikte duyuşsal ve davranışsal gelişimindeki gerilik nedeniyle yaşıamın ilk üç yılında kolayca tanınan otizm, hayat boyu süren bir nörogelişimsel bir bozukluktur. Etyolojisi tam olarak bilinmemekle birlikte genetik ve çevresel faktörlerin üzerinde durulmaktadır. Son yıllarda bağırsak ve beyin üzerine yapılan araştırmalar ve beslenmenin beyin ve davranış üzerindeki etkileri, bu alanda elde edilen verilerin OSB'nin etyolojisini anlamak ve tedavisinde yeni perspektifler yakalama açısından heyecan yaratmıştır. Buna göre beslenme ile alınan bazı gıda bileşenlerinin sindirimi esnasında ortaya çıkan yan ürünler, hassasiyet yaratmakta veya beyin üzerinde olumsuz depresif etkilere neden olmaktadır.

Beyin ve bağırsak ilişkisinin keşfi ile beslenmenin önemi yeni bir boyut kazanmış, beslenme sadece yaşıamı sürdüreceğ belli gıda bileşenlerinin alımının yanı sıra terapötik etkisi nedeniyle de kanıta dayalı bir disiplin olarak şekillenmiştir. Buna göre otizimli çocuklarda en sık görülen beslenme sorunları araştırılmakta ve beslenme elde edilen veriler ışığında yeniden düzenlenmektedir. Özellikle eliminasyon beslenmesi ve probiyotik-vitamin-mineral takviyeleri sonrası otizm davranışlarında gerileme olduğu artık birçok araştırmamanın sonucu olarak bilinmektedir. Bu ise kanıta dayalı beslenmenin otizmin semptomatik tedavisinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

4.2.Tartışma

Otizm Spektrum Bozukluğunda görülen farklılaşmış bağırsak mikrobiyotası ve artan bağırsak geçirgenliğine dair yapılan çift körlü deneysel araştırmalar, otizmde beslenmenin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Bu araştırmalardan elde edilen verilere dayanılarak beyin ve otizm davranışları üzerine etkisi olabileceği düşünölen yeni beslenme reçeteleri ve gıda takviyeleri hazırlanmakta, bunların birçoğunun kanıta dayalı beslenme bilimi ile etkinliği kontrol edilirken, kalan büyük çoğunluğunda ise ampirik yöntemler kullanılmaktadır. Beslenmenin otizm davranışları üzerindeki etkisi ve doğru beslenme reçetelerine ulaşılabilmesi için bu alanda daha fazla deneysel çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulduğu görölmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktitiz, S., Yalçın, E. & Gökteş, Z. (2019). Otizm Spektrum Bozuklukları Tedavisinde Beslenme Yaklaşımları. *Sağlık Akademisi, Kastamonu* 4(2), 127-143
- Aydın A.& Kınacı C. (2016). *Otizme Çözüm Var!* İstanbul: Hayygrup Yayınevi.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2016). Autism spectrum disorder: Data & Statistics. <http://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.html>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı (2016-2019). <https://eyh.aile.gov.tr/uploads/pages/otizm-spektrumbozuklugu-olan-bireylere-yonelik-ulusal-eylem-plani-2016-2019/otizm-spektrum-bozuklugu-olan-bireylere-yonelikulusal-eylem-plani-2016-2019-ni-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf>
- Christison, G.W. & Ivany, K. (2006). Elimination Diets In Autism Spectrum Disorders: Any Wheat Amidst The Chaff?. *J Dev Behav Pediatr*, 27(2), 162-171.
- Güller, N., Değerli, S., Sarı, A., Altıntaş M. & Adıgüzel, E. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğunda Bağırsak-Beyin Aksı, Diyet Yaklaşımları ve Probiyotik Tedavisi. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 71-72.
- Önal S. & Uçar A. (2017). Otizm Spektrum Bozukluğu Tedavisinde Beslenme Yaklaşımları. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(123), 183.
- Evangelidou, A., Vlachonikolis, I., Mihailidou, H., Spilioti, M., Skarpalezou, A., Makaronas, N., Propiou, A., Christodoulou, P., Liapi-Adamidou, G., Helidonis, E., Sbyrakis, S., Smeiting, J., Christodoulou, P. (2006). Application of a ketogenic diet in children with autistic behavior: pilot study. *J Child Neurol*. 18(2): 113-118.
- Doenyas, C. (2018). Mikrobiyota ve Otizm. *Türkiye Sağlık Bilimleri Ve Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 43-48.
- Dubrovsky, A. & Kitts, CL. (2018) Effect Of The Specific Carbohydrate Diet On The Microbiome Of A Primary Sclerosing Cholangitis And Ulcerative Colitis Patient. *Cureus*. Feb, 10(2), E2177.
- Feingold, BF. (1975), Hyperkinesis And Learning Disabilities Linked To Artificial Food Flavors And Colors. *Am J Nurs*. May; 75(5), 797-803.
- Frye, R.E., Sreenivasula, S. & Adams, J.B. (2011). Traditional And Non-Traditional Treatments For Autism Spectrum Disorder With Seizures: An On-Line Survey. *BMC Pediatr*, 11(1), 37.
- Fujiwara T., Morisaki N., Honda Y., Sampei M. & Tani Y. (2016). Chemicals Nutrition and Autism Spectrum Disorder: A Mini Review. *Neuroscience*, 10 (174).
- Gürsoy, G. & Öztürk, S. (2019). Otizm spektrum bozukluğunda beslenme yaklaşımı. *Aydın Sağlık Dergisi*, 5(2), 111-119.
- İlik, Ş. & Sayın, F.K (2018). Otizm Spektrum Bozukluğunda Beslenme. *Turkish Journal Of Medicine and Primary Care*, 12(2), 117-125
- Kałużna-Czaplińska, J., Socha, E. & Rynkowski, J. B. (2011). Vitamin Supplementation Reduces Excretion Of Urinary Dicarboxylic Acids In Autistic Children. *Nutrition Research*, 31(7), 497-502.
- Karaman, Ö. (2018). Ordu İlinde Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılarının Yıllara Göre Değerlendirilmesi. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(1), 127-133.

Kawicka, A., Regulska-Ilow, B. (2013). How Nutritional Status, Diet And Dietary Supplements Can Affect Autism. A Review; *Rocz Panstw Zakl Hig* 64(1),1-12.

Kaynar, A. N. & Yılmaz, H. Ö. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Beslenme Durumunun Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 151-162.

Kılıç, F. (2019). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Beslenme Durumu Ve Uyku Durumunun Duyu Profili İle İlişkilendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beslenme Ve Diyetetik Anabilim Dalı, İstanbul.

Lakshmi, P. & Geetha, A. (2011). Level Of Trace Elements (Copper, Zinc, Magnesium And Selenium) And Toxic Elements (Lead And Mercury) In The Hair And Nail Of Children With Autism. *Biol Trace Elem Res.*, 142(2),148-58.

Li Q, Han Y, Dy ABC & Hagerman RJ. (2017) The Gut Microbiota and Autism Spectrum Disorders. *Front Cell Neurosci.*, 11:120.

Marcason, W. (2009). What Is The Current Status Of Research Concerning Use Of A Gluten-Free, Casein-Free Diet For Children Diagnosed With Autism? *J Am Diet Assoc*, 109(3), 572.

Önal, S. & Uçar A. (2017). Otizm Spektrum Bozukluğu Tedavisinde Beslenme Yaklaşımları. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1-2-3), 179-194.

Caferoğlu, Z. (2019). Epilepside Diyet Tedavisine Güncel Yaklaşımlar. *Türkiye Klinikleri J Health Sci*, 4(3), 4.

Santocchi, E., Guiducci, L., Fulceri, F., Billeci, L., Buzzigoli, E., Apicella, F., Calderoni, S., Grossi, E., Morales, MA. & Muratori, F. (2016), Gut To Brain Interaction In Autism Spectrum Disorders: A Randomized Controlled Trial On The Role Of Probiotics On Clinical, Biochemical And Neurophysiological Parameters. *Bmc Psychiatry*. 16, 183.

Sevim, S. & Ayaz, A. (2017), B12 Vitamini Desteği Otizimli Çocukların Tedavisinde Etkili Midir? H.Ü. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1).

Shaaban, SY., El Gendy, YG. & Mehanna, NS., (2018), The Role Of Probiotics In Children With Autism Spectrum Disorder: A Prospective, Open-Label Study. *Nutr Neurosci*, 1–6

Ünal G. & Özenoğlu A. (2016). Nörogelişimsel Bozukluklarda Beslenme. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 6(2), 80-85.

Yitik, G. (2019). *Otizm Spektrum Bozukluğunun Bağırsak Bakteri Florası (Mikrobiyota) İle İlişkisinin Araştırılması* (Uzmanlık Tezi). Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Erzurum.

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRSEL SANATLAR DERSİNİN İŞLENİŞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

OPINIONS OF CLASSROOM TEACHERS ON THE PROCESSING OF VISUAL ARTS LESSON

Zehra Öz¹, Zühal Dinç Altun²

Makalenin Alanı: Sınıf Eğitimi

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi

06.04.2021

Kabul Tarihi

15.07.2021

Anahtar Kelimeler

Görsel sanatlar
Sınıf
öğretmenlerinin
görüşleri
Yarı yapılandırılmış
görüşme

Özet

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin görüşlerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında bir devlet ilkokulunda görev yapan ve gönüllülük esasına dayalı, kolayda örneklem yöntemiyle seçilen 10 sınıf öğretmeni ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmış, veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; öğretmenlerin tamamına yakınının öğretim programına bağlı kalarak dersi işledikleri, programdaki bazı kazanımları anlamakta ve uygulamakta zorlanmalarına rağmen kazanımlarda geçen sanat terimlerinin çoğunu bildikleri tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında görüşüne başvurulmuş öğretmenler; öğretmen kılavuz kitabına ihtiyaç duymalarına rağmen öğrenci ders ve çalışma kitabına ihtiyaç duymadıklarını, çoğunlukla derste ek kaynak kullandıklarını, derste yaşadıkları sorunlara çözüm üretebildiklerini ifade etmekle birlikte görsel sanatlar dersinin branş öğretmenleri tarafından yürütülmesi gerektiğine inandıklarını da belirtmişlerdir. Araştırma sonuçları bağlamında; sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar eğitimine yönelik hizmet içi eğitim almalarının, derse yönelik kazanımların sade ve yalın bir dilde ifade edilmesinin ve aynı zamanda ilkokul düzeyinde görsel sanatlar dersinin branş öğretmenleri tarafından yürütülmesinin eğitim-öğretimin daha nitelikli ve faydalı bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlayacağı önerilmektedir.

Article Info

Received

06.04.2021

Accepted

15.07.2021

Keywords

Visual arts
Classroom
teachers' views
Interview

Abstract

In this study, it is aimed to reveal the opinions of the classroom teachers about the visual arts lesson. The research was designed within the framework of qualitative research approach and case study method was used. The research was carried out with 10 classroom teachers who worked in a public primary school in the 2019-2020 academic year and were selected by convenience sampling method on a voluntary basis. The data of the research were collected by semi-structured interview technique and the data were analyzed by content analysis technique. According to the results obtained; It has been determined that almost all of the teachers teach the course by adhering to the curriculum, and although they have difficulty in understanding and applying some of the acquisitions in the curriculum, they know most of the art terms in the acquisitions. The teachers whose opinions were consulted within the scope of the study; They stated that although they needed a teacher's guide book, they did not need a student's course and workbook, they mostly used additional resources in the course, they could find solutions to the problems they experienced in the course, and they also stated that they believed that the visual arts course should be conducted by branch teachers. In the context of research results; It is suggested that classroom teachers' in-service training for visual arts education, expressing the achievements for the course in a plain and plain language, and at the same time conducting the visual arts course at primary school level

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, e-mail: zehra.oz876@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9774-916X (Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

² Trabzon Üniversitesi, e-mail: zdincaltun@trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3122-5160

by branch teachers will contribute to the continuation of education in a more qualified and beneficial way.

1. GİRİŞ

Sanatla ilgili alan yazın incelendiğinde, bilim insanları ve sanatçılar tarafından yapılmış pek çok tanıma rastlamak mümkündür. Örneğin Tari'ye (2011) göre sanat "esnek ve çok kapsamlı, göreceli yönü ağır basan" bir kavram olarak tanımlanırken, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde ise "Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık" (URL-1, 2019) şeklinde ifade edilmektedir. Alakuş ve Mercin' e (2011) göre de sanat, "insanın ruhsal, duygusal, zihinsel ve fiziksel gereksinimlerini karşılayan, sanatçısına ve tüketicisine mutluluk veren bir olgudur".

Sanatın insanoğlunun varoluşuyla birlikte doğduğu söylenebilir, çünkü Gombrich (1997), insanların geçmiş yıllarda renkli topraklarla bir mağaranın duvarına kabaca bizon resimleri çizdiğini ve bu insanların ilk sanatçılar olduğunu söylemektedir. İnsanların varoluşundan itibaren sanatın insan yaşamının bir parçası olduğu, insanların sanata ihtiyaç duyduğu ve insan – sanat gelişim süreci arasında bir paralellik söz konusu olduğunu söylemek doğru olur. Fischer (1990), sanatın insan ve çevresi arasında denge sağlama niteliğinin, geçmişte olduğu gibi gelecekte de gerekli olacağını ifade etmektedir. Çünkü sanat geçmiş ve gelecek arasında köprü niteliğindedir. Sanatın en önemli özelliği, soyut olan duygu ve düşüncelerin dışı vurulmasının insan için bir gereksinim olması ve bu gereksinimlerin sanat aracılığıyla görselleşmesidir (Buyurgan ve Buyurgan, 2007).

Sanat gibi önemli bir olgu olan eğitim, insanın sosyal ve fiziksel çevreyle uyum sağlamak için içgüdüleriyle kazandığı çeşitli becerileri ve kalıtım yoluyla getirdiği gizil yetenekleriyle birlikte yeni kültür ve kültürel değerler var edebilir. Oğuzkan (1981)'a göre eğitim; yeni kuşakların toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, Tezcan (1991)'a göre bireyi yetişkin yaşamına hazırlayan, gerekli bilgi, beceri, tutum ve davranışlar edinmeye yarayan bir süreçtir". Eğitim alanında kabul gören genel tanıma göre, "Eğitim bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı (amaçlı ve planlı) olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir" (Ertürk, 1997). Eğitim birçok farklı tanıma sahip olsa da ortak yanı, eğitimin davranış değiştirme, oluşturma ve geliştirme süreci ve amacı güdülemesidir.

Görsel sanatlar eğitimi bireye süreç içerisinde algılama, analiz etme, sentez, değerlendirme, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi birçok beceriyi enjekte ederek estetik bir kişilik oluşturmayı amaçlayan bir eğitim alanıdır. Bu süreç içerisinde bireyin edindiği becerileri

yaşantısına katabileceği ve bu sayede topluma avantajlar sağlayacağından her düzey yaş grubunun bu becerileri edinmesi her birey için bir ihtiyaçtır (MEB, 2018).

Görsel sanatlar dersi, okul öncesinden başlayarak ilkökul, ortaokul ve lise kademelerinde verilmektedir. Anaokulunda sanat etkinlikleri okul öncesi öğretmenleri tarafından yürütülürken, ilkokulda görsel sanatlar dersi sınıf öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Bunun yanı sıra görsel sanatlar branş öğretmenleri ortaokul kademesi 4.sınıftan itibaren söz konusu dersleri yürütmektedir. Okulöncesi ve ilkökul kademelerinde görevli öğretmenler bu dersi yürütürken zaman zaman sorunlar yaşamaktadırlar. Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar alanına ait yeterli bilgiye ve donanıma sahip olmamalarından kaynaklanan sorunlara yönelik birçok araştırmaya rastlanmıştır. Bu alana ilişkin sorunlar üzerine; Kahraman (2014)'ın yaptığı çalışmada; sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersini önemsemedikleri, kimi öğretmenlerin bu alanda yetersiz oldukları, görsel sanatlar dersine branş öğretmenlerinin girmesi ve ders saatinin artırılması gerektiği gibi sonuçlar yer almaktadır. Gökdemir (2019)'in yaptığı çalışmada ise; sanat etkinliklerinin sınıf ortamında yapılamadığı ve bu yüzden dersin aksadığı, bu gerekçe ile sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar atölyelerinin kurulmasını talep ettikleri ifade edilmektedir. Bahar (2011)' in yaptığı çalışmada; sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmen adaylarının kendilerini bu alanda yetersiz gördükleri, ailelerin ekonomik durumunun yetersiz olduğu ve bu dersi önemsemedikleri, ders saatinin yetersiz olduğu buna çözüm olarak öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi gerektiği ve eğitim fakültelerinin eğitim kalitesinin artırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Özer (2001)'in çalışmasında sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar öğretim ilkelerini uygulamada, ortam düzenleme ve araç gereç kullanımında zorlandıkları, Dilmaç ve İnanç (2015) tarafından yürütülen araştırmalarda ise sınıf öğretmenlerine lisans düzeyinde görsel sanatlar eğitiminin verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma, görsel sanatlar dersinde sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları ve bu sorunların üstesinden gelebilmek için ürettikleri çözüm yollarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışma, hem ileride yapılacak benzer çalışmalara ışık tutması, hem de aynı sorunları yaşayan öğretmenlere yardımcı ve yol gösterici bir kaynak olması açısından önem taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin görüşlerinin ortaya konmasıdır. Bu kapsamda araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi öğretim programı hakkında bilgi düzeyleri nedir?
2. Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi öğretim programının uygulanışına yönelik görüşleri nelerdir?
3. Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersine ilişkin yaşadıkları problemler nelerdir?
4. Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersine ilişkin yaşadıkları problemleri çözmek için geliştirdikleri çözüm önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırma “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür” (Yiğit, 2013, s.21). Bu nedenle araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin görüşlerinin, dersin öğretim programına ilişkin bilgi düzeylerinin, yaşadıkları problemlerin ve çözüm önerilerinin ortaya koyulmasında uygun bir araştırma modelidir. Araştırma durum çalışması yöntemiyle yürütülmüştür. Bir olgu ve olay ile ilgili ilişkileri ve bağlantıları inceleyen araştırma, çoğunlukla durum çalışması olarak adlandırılır (Büyüköztürk ve diğ., 2013, s.23). Araştırmada veriler nitel veri toplama tekniklerinden biri olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu kolayda örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin görüşlerinin, dersin öğretim programına ilişkin bilgi düzeylerinin, yaşadıkları problemlerin belirlenmesinin ve çözüm önerilerinin ortaya koyulması için bu çalışmaya katılan öğretmenlerin hizmet yılı deneyimlerinin, cinsiyetleri ve okuttukları sınıf düzeylerinin farklı olmasına özen gösterilmiştir.

Bu araştırma, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı aralık ayı süresince bir devlet ilkokulunda görev yapan ve çalışmaya katılmak için gönüllü olan 10 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Verilerin

sunumunda gizliliği sağlamak ve etik kurallara uygun davranmak için öğretmenler SÖ1, SÖ2, SÖ3,, SÖ10 şeklinde kodlanmışlardır.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcı kodları	Cinsiyet	Mezun olduğu üniversite	Hizmet Süresi	Okuttuğu Sınıf	Sınıfın Mevcudu	Görsel Sanatlar Dersi aldı mı?	Hizmet içi eğitim veya seminer aldı mı?
SÖ ₁	E	Denizli MYO	36	3	36	Aldı	Almadı
SÖ ₂	K	Giresun Eğitim Enstitüsü	30	4	27	Almadı	Almadı
SÖ ₃	K	Giresun Eğitim Enstitüsü	42	4	32	Aldı	Almadı
SÖ ₄	K	Giresun MYO	34	2	39	Aldı	Almadı
SÖ ₅	K	KTÜ	29	4	29	Aldı	Aldı
SÖ ₆	K	Giresun Eğitim MYO	29	3	37	Almadı	Almadı
SÖ ₇	K	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	25	1	38	Aldı	Almadı
SÖ ₈	E	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	32	1	29	Aldı	Almadı
SÖ ₉	E	Gümüşhane Üniversitesi	41	4	23	Almadı	Almadı
SÖ ₁₀	E	Gazi Üniversitesi	40	3	26	Almadı	Almadı

Tablo 1' den anlaşılacağı üzere katılımcıların 6'sı kadın, 4'ü erkektir. Farklı üniversitelerden mezun olan 5 öğretmenin lisans mezunu, 5 öğretmenin ise ön lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ön lisans mezunu olan öğretmenler daha sonra lisans tamamlama yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin meslekte 25 ile 42 yıl arasında değişen deneyime sahip olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin 6'sı lisans öğrenimleri sırasında görsel sanatlar dersi aldığını, 4'ü ise almadığını belirtmiştir. 9 öğretmen görsel sanatlara ilişkin herhangi bir hizmet içi eğitim veya seminere katılmadığını belirtirken, 1'i ise katıldığını ifade etmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak katılımcıların düşünceleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat soruları 3 ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgilerine, ikinci bölümde katılımcıların görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin görüşlerinin, dersin öğretim programına ilişkin bilgi düzeylerinin, yaşadıkları problemlerin ve çözüm önerilerinin ele alınırken son bölümde ise katılımcıların sorunlara ilişkin önerilerine yer verilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler katılımcıların da bilgisi dahilinde ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken öncelikle ilgili literatür

taranmış ve taslak sorular oluşturulmuştur. Oluşturulan bu taslak sorular kapsam açısından görsel sanatlar eğitimi alan uzmanına, dil uygunluğu açısından da Türkçe uzmanına sunularak görüşleri alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda düzenlenen görüşme formu araştırmaya dahil edilmeyen bir sınıf öğretmenine pilot uygulama amacıyla uygulanmış soruların uygunluğu ve anlaşılabilirliği test edilerek mülakat formuna son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde kayda alınan veriler daha sonra yazıya aktarılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu süreçte soru sırası dikkate alınarak verilen cevaplar üzerinden içerik analizi yürütülmüştür. Katılımcıların bir soruya verdikleri cevap içerisinde başka sorulara ait cevaplar varsa bu cevaplar ayıklanarak ilgili olduğu soru kapsamında değerlendirilmiştir. Ham verilerden oluşturulan kategorilere kadar bütün süreç uzman incelemesinden geçirilmiştir. Ayrıca bu süreçte ham verilerle elde edilen temalar arasında paralellik oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde nitel verilerin geçerlik ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin görüşlerine, derse yönelik bilgi düzeylerine ve yaşadıkları problemlere ilişkin verilere, katılımcı yorumlarına ve bu verilerin analizlerine yer verilmiştir. Bu ana temaların dışında araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin etkili görsel sanatlar ders yöntemlerine yönelik görüş ve beklentilerine yönelik bulgular da sunulmuştur.

3.1. Katılımcıların Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri

Katılımcıların görsel sanatlar dersinde, öğretim programına bağlı kalıp kalmadıkları hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Katılımcıların bu konu ile ilgili görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri

Öğretim programına bağlı kalıp kalmadıkları	Katılımcılar
Evet	SÖ ₁ , SÖ ₂ , SÖ ₃ , SÖ ₅ , SÖ ₆ , SÖ ₉
Kısmen	SÖ ₄ , SÖ ₇ , SÖ ₈
Hayır	SÖ ₁₀

Tablo 2’den anlaşılacağı üzere katılımcılardan 6’sı görsel sanatlar dersi öğretim programına bağlı kalarak ders işlediklerini ifade ederken, 3’ü programa kısmen bağlı kaldığını, 1’i ise hiç bağlı kalmadığını belirtmiştir. Bu görüşlerden hareketle katılımcıların görsel sanatlar dersi öğretim programına bağlı kaldıkları söylenebilir.

Katılımcılar her ne kadar programa bağlı kaldığını söylese bile bu yaşadıkları zorluklardan dolayı bağlı kalmalarının zor olduğu ve uygulamada güçlük çektikleri anlaşılmaktadır. Örneğin SÖ1 sorun yaşadığı etkinliği “Genellikle bağlı kalmaya çalışıyorum, fakat bazı daha çok böyle üç boyutlu çalışmalarda sıkıntı yaşadığım için yaptırmıyorum. Özellikle üç boyutlarda biraz sıkıntı çekiyoruz. Mümkün oldukça bağlı kalmaya çalışıyoruz.” şeklinde açıklarken, SÖ3 de “Çoğunlukla bağlı kalıyoruz. Ama yapamadığımız etkinliklerde başka çalışmalar yaptırmıyoruz.” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar görüşlerinde görsel sanatlar ders konuları hakkında bilgi sahibi olmadıkları için öğrenim programını takip edemediklerini, öğretim programında geçen kazanımların bazılarını anlamakta güçlük çektiklerini ve ders saatinin yetersizliğinden dolayı kazanıma yönelik etkinlik yerine başka etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların belirtmiş olduğu diğer problem ise lisans eğitimi süresince görsel sanatlar dersinin teorik düzeyde kaldığı buna örnek olarak görsel sanatlar dersinde güzel yazı çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca aldıkları bu derslerin resim öğretmenleri tarafından yürütülmemesini de bir sorun olarak belirtmişlerdir. Buna örnek olarak katılımcı SÖ8 “... şimdi söyle resim dersiyle ilgili bir ders vardı zannedersen işte söyle ilkokullarda çocuklara resim yaptırırken nelere dikkat edilir? çocuk resimlerinin özellikleri nelerdir? İşte müdahale edilecek konular edilmeyecek konular gibi şeyler vardı... Bir de görsel sanatlar dersinde hem güzel yazı çalıştık hem de resim yapardık iki ders birlikte verilirdi.” şeklinde ifade etmiştir. Buna benzer olarak SÖ1 “... Teorik bilgileri aldık fakat uygulama olarak çok ta bir uygulama alanı bulamadık. Yani 1983 mezunuyum, benim gittiğim dönemde de eğitim fakültelerinde bir şey yoktu, yani kaynak yoktu. Tıpkı bugünkü gibi görsel sanatlar kılavuz kitabının olmaması gibi...” Ayrıca aldıkları bu derslerin görsel sanatlar öğretmenleri tarafından yürütülmemesini de bir sorun olarak belirten SÖ3 “...yani öyle ekstradan artı bir şey almadık. Yeri geldiğinde de öğretmenleriniz resim öğretmenleri de değildi yani.” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılara göre görsel sanatlar dersinin teorik olarak yürütülmesi, kendilerine negatif etkiler bıraktıklarından derste verimli olamadıklarını belirtmişlerdir. Lisans eğitiminin teorik düzeyde kalması ve derslerin bu şekilde yürütülmesi, uygulamaya dayalı olan görsel sanatlar dersi için katılımcıların belirli bir kaynak talep etmeleri veya bir kaynağa bağlı kalma isteklerinin sebebi olduğu düşünülebilir. SÖ10 ise yaşadığı sorunun derse branş öğretmeni girerse çözüleceğine inandığını belirterek duygularını şu sözlerle ifade etmiştir: “...çünkü konu hakkında hiçbir şey bilmiyorum yani branş öğretmeni olması var ya bizi o kadar rahatlatacak ki, ama yok. Belki aramızda çok yetenekli olanlar var ama ben çıkaramıyorum. Şimdi yok.

Bizden şimdi çıkmaz, mümkün değil. Şimdi ben ne diyorum; aç oğlum yap bir şey, çocuk bir resim yapıp getiriyor tamam bitti. Yani bu resmin amacı ne, rengi nasıl verdi şunları nasıl verdi yok.”

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak katılımcıların programa bağlı kalamama nedenlerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamaları ve lisans eğitiminde yetersiz düzeyde görsel sanatlar dersi almaları ya da hiç almamış olmaları, göreve başladıktan sonra da konuya ilişkin herhangi bir hizmet içi eğitim veya seminere katılmamış olmaları nedeni ile görsel sanatlar dersi programına bağlı kalmada sorunlar yaşadıkları düşünülebilir.

3.2. Katılımcıların Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Tablo 3’te, katılımcıların görsel sanatlar ders programında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Tablo 3. Görsel Sanatlar Dersi öğretim Programının uygulanması sürecinde karşılaşılan sorunlar

Sorunlar	Katılımcılar
Yetersiz bilgi ve donanıma sahip olmaları	SÖ ₁ , SÖ ₂ , SÖ ₃ , SÖ ₁₀
Ortam, kaynak ve materyal eksikliği	SÖ ₄ , SÖ ₅ , SÖ ₇ , SÖ ₉
Kazanımların anlaşılabilirliği	SÖ ₆ , SÖ ₈

Tablo 3’te bulunan veriler incelendiğinde, katılımcılardan 4’ünün yetersiz bilgi ve donanıma sahip oldukları, 4’ünün ortam, kaynak ve materyal eksikliğine bağlı sorunlar yaşadıkları, 2’sinin ise kazanımları anlaşılabilir buldukları anlaşılmaktadır.

3.2.1. Katılımcıların yetersiz bilgi ve donanıma sahip olmalarından kaynaklı sorunlar

Katılımcılardan SÖ2 öğretmenlerin bilgi yetersizliğini vurgulayarak “Evet, çok şey var; çünkü biz bu işi yapmıyoruz. Yani bizim yeteneğimiz de yok, bilgimiz de yok. Aslında ilköğretim bölümünde resim öğretmenlerinin gelmesi gerekiyor. Yani beceremiyoruz açıkçası yetenek olunca belki bir şeyler verebiliyorsun, ya da yetenekli çocukları ortaya çıkarmakta çok yetersiziz ve sonra da körelmesine sebep oluyoruz.” düşüncelerini ifade ederken, SÖ10 “... Ben şimdi bir öğretmen olarak resimden anlayacaksam, müzikten anlayacağım, beden eğitimi den anlayacağım, Türkçeden anlayacağım, sosyalden, fenden anlayacağım. Ama yaptırıyorum elimden geldiği kadar” şeklinde sorunlarını aktarmışlardır.

3.2.2. Ortam, kaynak ve materyal eksikliğinden kaynaklı sorunlar

Okullarda görsel sanatlar dersi için SÖ7 “... ders görsel sanatlar olduğu için uygun bir ortam olmalı, öğrenme ortamı olmalı ki çocuklar etkinlik yapabilmeli. Tuvaller olmalı, boyalar

olmalı, çocuk oraya girdiğinde ruhuna dokunmalı. Biz ilkokul diyoruz ama aslında ilkokulda bu temel atılıyor, yani normalde ilkokul öğrencileri en azından gördüğünü rahatlıkla çizebilir. En azından öğrenciler bu tarz etkinlikleri yapabilmeliydi fakat bizim okulda böyle bir imkânlarımız yok biz sadece sınıfta kalkıyoruz; karakalem çalışması, pastel boya, suluboya çalışması yapıyoruz. Ama bence branş öğretmeni girse ve muhakkak öğrenme ortamında ders yapılırsa çok daha güzel olur.” ve görsel sanatlar alanıyla ilgilenen katılımcı SÖ5 “...programı uygulamak için derslik lazım laboratuvar lazım, malzeme bolca malzeme gerekiyor ve tabii alt yapı gerekiyor yani bunu sınıf ortamında yapmak biraz zor.” görüşlerini sunarak öğrenme-öğretme ortamının olmayışının da ders için sorun olduğunu belirtmişlerdir.

Ayrıca katılımcıların tümü görsel sanatlar öğretim programının uygulanmasında kılavuz kitabının olmayışının büyük bir problem olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin kılavuz kitabına ihtiyaç duymalarının sebebi görsel sanatlar dersinde kendilerini yetersiz görmeleri, başı sıkışınca kolay bir şekilde ulaşılabilecekleri kaynağa erişme isteği, bu kitabı yönlendirici niteliğinde kullanmak, konuya hazır bir şekilde ulaşma, öğrencilerin ekonomik durumu ve ders süresinin yetersizliği gibi nedenlere bağlı bulgulara ulaşılmıştır. Görsel sanatlar dersinde kılavuz kitabına ihtiyacı olduğunu dile getiren SÖ2 nedenini şu şekilde ifade etmiştir “... Çünkü biz bu işi bilmediğimiz için en azından elimizde bir kılavuz kitabı olsa daha rahat yaparız onu. O yüzden bizim için büyük bir eksiklik.” diyerek öğretmen kılavuz kitaplarının, sınıf öğretmenleri açısından kolaylıklar ve pratiklikler sağlayacağını, hatta öğretmenin yükünü hafifleteceğini ve SÖ7 “kesinlikle bir sorun. Çünkü dediğim gibi her öğretmen çok yetenekli değil resim konusunda ve insanlarda yani öğretmenlerde bir yörünge olmasını istiyor. Çocukları yönlendirebilmemiz için...” ders kazanımları ile ilgili ne tür çalışmalar yapacaklarını bilemediklerinden ve görsel sanatlara dair yeteneklerinin olmayışından dolayı kılavuz kitabının yönlendiriciliğini kullanarak bu sorunu aşabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgularla birlikte katılımcılar kitabın yönlendiriciliği ile materyal eksikliği, kazanımın anlaşılabilirliği gibi birçok sorunu da ortadan kaldıracığını belirtmişlerdir.

Ayrıca katılımcı SÖ9 “... eğer olursa katkısı olacağını düşünüyorum. Nedeni programa uygun olması zaman zaman konularla ilgili materyallerimizi o anda elimizin altında yoktur yada orada varsa yada projeksiyon makinesinden veya değişik internet kanallarından konuya bağlı olarak çocukların karşısına çıkarabilirsek çok daha donanımlı olur.” kitabın hazır bilgi kaynağı olarak kullanma amacı güdüleyen katılımcı konuyu araştırmak, belli bir malzeme ve zaman

harcamak yerine direkt fotokopi vs. ile çok daha hızlı bir şekilde dağıtıp kılavuz kitabı ile dersini hızlı bir şekilde yürütme amacı gütmüştür.

Bu bulgulara dayanarak öğretmen kılavuz kitabı sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar alanında bilgi eksikliğini giderilebileceğini veya bu derse daha az zaman ve maddiyat harcama veya kılavuzda bulunan bilgileri hazır olarak elde etmek amacıyla istedikleri sonucuna varılabilir. Ayrıca öğretmen kılavuz kitabının var olması fakat öğretmenlerin bundan haberdar olmaması ve öğretmenlerin eğitim platformlarında bu kaynağa ulaşamaması dikkat çekici unsurdan biridir.

Ayrıca materyal eksikliği olarak öğrenci ders ve çalışma kitabının olmayışının bir sorun olduğuna inanan dört katılımcının bu derse ilişkin imkanların yetersizliğinden dolayı ders kitabının iyi bir örnek olacağını, kaynaktaki örneklemelerin öğrencilerin kendi bakış açılarının yanı sıra farklı bakış açılarını da görebilmeleri için yararlı olacağını belirten SÖ2 “tabi ki de öğrencinin de olması lazım kitabının. Mesela orda örneklemeler olmalı çocuklar ona bakarak bir şeyler üretebilmeli kendince üretir ama oradakilere baktığı zaman daha değişik hayaller kurarak daha değişik ifade edebilir.” ve SÖ8 “Bir ders kitabı olsaydı iyi olurdu. Sadece bizim bir planımız var şu anda. Materyalimiz yok, kitap yok. Hani bir kaynak olsa çocukların kullanacağı bu konularla ilgili daha iyi olur... Kaynak olur en azından örnek alacağımız. Sonuçta biz bir görsel sanatlar öğretmeni değiliz. Bu konuda küçük bir eğitim alsak ta bu işin uzmanı değiliz. O yüzden yani hiç olmazsa önümüzde örnek olur çocuğa da bize de faydalı olur” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Ayrıca ders kitabına gerek duymayan katılımcılardan çoğu hizmet içi eğitim almamış ve kendini bu alanda yetersiz gören öğretmenler olduğu da dikkat çekici bir bulgudur. Hizmet içi eğitim alan katılımcı SÖ5 gibi öğretmenler her ne kadar kendini ders için yeterli görse de sınıf öğretmenlerinin çoğu aynı görüşe sahip olmadığı da bulgular arasındadır. Yeterli donanım ve bilgiye sahip olmayan öğretmenler ihtiyaç duyduklarında destekleyici kaynaklara başvurduklarını belirtmişlerdir. Sınıf içinde ihtiyaç duyulmasa da sınıf dışında öğrencinin hızlı ve kolay ulaşabileceği bir kaynağının olması her zaman bir avantajdır, çünkü ilkökul öğrencilerinin konuları araştırarak internet ve teknolojik bir araca erişimi kısıtlı veya olabilir ya da hiç olmayabilir.

3.2.3. Programda geçen kazanımların anlaşılmalığı

Kazanım odaklı sorun yaşadığını belirten SÖ6 “...kazanımlardan hiçbir şey anlamıyoruz.” ve SÖ8 “şöyle hani biraz çocuklara aktaramıyoruz o şekliyle biraz daha sade daha çocukların yapısına, seviyesine uygun olsa daha iyi olur. Hep kavramsal şeyler var çünkü

orda. ...üç boyutlu iki boyutlu böyle şeyler yani ilkokul çocuğuna bunları alabilecek durumda değil...” katılımcı ifadelerinde görsel sanatlar öğretim programında geçen kazanımların yalın ve sade bir dilde olmadığı belirterek, görsel sanatlar öğretim programının çocuk düzeyine uygun olmadığı ayrıca kendilerinin bile kazanımları çözümleyemediklerini ifade etmişlerdir.

Kazanımları anlamakta sorun yaşadıklarını belirten katılımcılara görsel sanatlar öğretim programında geçen bir takım terminolojik terimler sorulduğunda genel olarak bilindiği gözlemlenmiştir. Bu bulgulara göre katılımcılardan çoğu her ne kadar kazanımları anlayamadıklarını düşünseler de farkında olmadan alana ilişkin pek çok terminolojik terimleri bildikleri, fakat bunun uygulamasında sıkıntı yaşadıkları gözlemlenmiştir. Sonuç olarak katılımcıların teorik olarak terminolojik terimlere hâkim oldukları ancak bunları uygulamaya geçirmede yetersiz kaldıkları için kendilerini bu alanda yetersiz gördükleri yorumu yapılabilir.

Yukarıdaki bulgular neticesinde katılımcılar görsel sanatlar alanında kendilerini bilgi ve donanım açısından yetersiz görmekle beraber dersin yapıldığı ortamın durumu, derse ilişkin kaynak ve materyal eksikliğinden dolayı öğretim programını uygulamada güçlük çektiklerini ifade etmektedirler.

Bu bağlamda katılımcıların yaşadıkları sorunların üstesinden gelebilmek için farklı çözüm yolları ürettikleri görülmektedir.

3.3. Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlar Karşısında Ürettikleri Çözüm Yöntemleri

Araştırmaya katılan katılımcılarına “Görsel sanatlar ders kaynaklarının olmayışından dolayı belirttiğiniz sorunları nasıl aşıyorsunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Buna göre elde edilen bulgular Tablo 4’ de verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlar Karşısında Ürettikleri Çözüm Yöntemleri

Çözüm yöntemleri	Katılımcılar	f
Hiçbir şey yapmama	SÖ ₂ , SÖ ₃ , SÖ ₄ , SÖ ₁₀	4
Ön araştırma yaparak derse gelme	SÖ ₅ , SÖ ₆ , SÖ ₇	3
Kazanımların çağrışımı ve geçmiş deneyimlerden faydalanma	SÖ ₁ , SÖ ₈	2
Yardımcı kaynak kitap kullanma	SÖ ₉	1

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların 4’ü hiçbir şey yapmadıklarını, 3’ü internetten ön araştırma yaptıklarını, 2’si kazanımların çağrışımından ve geçmiş deneyimlerinden faydalandıklarını, 1’i ise yardımcı kaynak kullanarak derste yaşadığı sorunlara çözüm ürettiklerini ifade etmişlerdir.

Yukarıdaki bulgulara göre katılımcıların belirttikleri sorunlar karşısında öğretmenlerin alan ile ilgili ders saatinin yetersiz olması ve diğer derslerin ağır olmasından dolayı sorunlar

yaşadığını belirterek buna örnek olarak katılımcı SÖ2 “valla hiçbir şey yapamıyorum çünkü ben 4 sınıf okuttuğum için dersler zaten ağır. Bir şey yapmıyoruz müfredat ne istediye onu yapmaya çalışıyoruz, yapabileceğim hiçbir şey yok.” bu sözlerle aktarmıştır.

Görsel sanatlar dersinde yaşadığı sorunlara internet aracılığıyla çözüm bulan SÖ7 “işte internet bol bol sosyal medyayı internet ki gördüğümüz işte pinterest falan kullanarak oradaki etkinlikleri indirerek bu şablonlarla çocuklara etkinlikler yapmaya çalışıyoruz.” şeklinde ifade ederken SÖ5 “dersin konusuyla ilgili kazanımlarıyla ilgili erişim kanallarından ön bilgi sahibi olmak için araştırma yapıyorum. Öğrencilerime görev veriyorum. O görevler sınıfta sunum yoluyla anlatılıyor. Onlara gözlem yaptırıyorum.” şeklindeki ifadesiyle internet aracılığı ve kendi anlatım yöntemleriyle sorunları aştığını belirtmiştir.

Kazanımı çoğu zaman anlamakta zorlandığı ve çağıştırdığı durumlara göre uyarladığını belirten SÖ8 “Programda ne var diyelim ki hayal gücümü yansıtan geliştirici çalışmalar. Önce onlara baştan masal falan bir şeyler anlatıyorum. İşte yapılabilecek çalışmalar hakkında ön bilgi veriyorum. İşte ondan sonra hazırlıyoruz araç gereçleri. İşte herkes hazırlanıyor derken herkes çalışmasına başlıyor. Ondan sonra dersin sonuna doğru yaptıkları çalışmaların üstünde onları konuşturuyoruz. Ne yapmak istedin burada ne göstermek istedin. Bu kim ne yapıyor resim üzerine en sonunda bu şekilde” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Diğer katılımcı SÖ7 öğrencilerin sınırlandırılmayı sevmediğini daha çok serbest etkinlikleri sevdiğini belirterek kendini şu şekilde ifade etmiştir; “Mesela ben şimdi çocuklara serbest bıraktığım zaman resmen kâğıdın ortasına birkaç tane obje çiziyorlar resim bitti diyorlar. Bende bundan çok rahatsız oluyorum. Bu sefer ben ne yapıyorum. Diyorum ki bugün bir hikâye canlandırarak benim ağzımdan çıkan kelimeleri kullanarak bir resim yapın mesela bir padişah varmış bir padişah çizip iste oradan bir kuş geçiyor o kuşu çiziyor. İste padişahın yanına geliyor. Yani ben söylerken hikâyeyi canlandırma ve resim yapmaya çalışıyorlar. O şekilde suluboya özellikle baskı çalışmalarını seviyoruz çocukların daha çok hoşlarına gidiyor, baskı çalışmaları yapıyoruz ondan sonra serbest çocuklar kuralı resimlerden nefret ediyor. Öğretmenim lütfen biz serbest yapalım onu aşırı derecede serbest. Çok çocukları sınırlamakta doğru mu bilmiyorum. Biz mesela diyoruz ki en mutlu olduğunuz anın resmini çizin bunu diyoruz ama en mutlu an derken çocuklar ya öğretmenim serbest yapalım biz istemiyoruz, bunu yapmayı yani inatlaşa da biliyorlar yani bu konuda.” ifade etmiştir. SÖ5 ise “Mesela bir örnek en son yaptığım çalışmadan mevsim dolayısıyla sararan yere dökülen yaprakları alıp suluboyayla boyatıp kâğıda baskı yöntemiyle farklı desen şekillerini iste dokundurttuk. Dokusunu hissettirmeye çalıştık. Oradan sonra güzel

eserler ortaya çıktı. Oluşturdukları şekiller üzerinde konuştuk. Neden şekillerin farklı olduğunu farklarını ortaya çıkardılar. Şekillerle örüntüler yaptılar. Çok güzel şeyler çıktı ortaya.” buna paralel olarak SÖ9 “Öncelikle tabi görsel sanatlar dersinde konuya uygun mesela diyelim görsel sanat hangi alan yani görsel sanat deyince akla hangi meslek geliyor diye bir konumuz vardı. Çocuklarla tabi önce bir hazırlık dönemi olması gerekiyor. Bu konuda çocukların sağdan soldan aldıkları birtakım bilgiler var. O bilgiler ışığında ne yapıyoruz biz mesela çocuklarla görsel sanatların meslek dalında ne var var mesela mimarlık var ne var fotoğrafçılık var vs. İşte bunla önce bir hazırlık aşaması önce bir beyin fırtınası yapıyoruz ondan sonra biz kendimiz katkıda bulunuyoruz birtakım görsellerle destekliyorum...” ifade ederek dersi yürüttüğünü belirtmiştir.

Yukarıda belirtilen bulgulara dayanarak diğer ders disiplinlerinin öğretmenler ve öğrenciler tarafından görsel sanatlar dersinden daha önemli görüldüğü ve ders saatinin yetersizliğinden dolayı dersi önemsemedikleri veya bu sorunu internet ve benzeri durumlarla aşmaya çalışsalar da ders araç gereçlerinin temininde zorluklar yaşadıklarından dolayı ders işleyişlerin de verimli olmadıkları söylenebilir.

Katılımcılar sanal ortamdan ve sanat sitelerinden (sanal müze vb.) faydalanarak, sunum hazırlama, Etkileşimli tahta kullanma, Önceki yıllara ait öğrenci resimlerini örnek gösterme, Resim kataloglarından faydalanarak ya da hazır fotokopiden yararlanarak kaynak odaklı oluşan sorunları bu şekilde aştıklarını belirtmişlerdir. Görsel sanatlar dersinde yardımcı kaynak kullanarak çözüm üreten SÖ5 “...çok araştırma ve kaynaklara ulaşip onları sınıfta sunum yoluyla öğrencilerime anlattırıyorum. Eserleri gözlemlemelerini ve çıkarım yapmalarını istiyorum. Sonra getirdikleri kaynaklarla bir sanat eseri oluşturmaya çalışıyorum.” ve SÖ9 “kitap olarak benim kendi bir kitabım var daha önceden bir sanat galerisinden almıştım onu bir sergiye gitmiştim. O sergide almıştım, o kaynaktan o kaynağı kullanıyorum. Zaman zaman tabi bu eğitim anı diye bir site var oradan yararlanıyorum. Ondan sonra tabi Milli Eğitim Bakanlığının işte uygun gördüğü kaynakları yine internetten indirip gösteriyoruz” ifadesiyle kaynak kullanımının ders işleyişine yardımcı olduğu belirtmişlerdir. Ayrıca görsel sanatlar dersinde karşılaştığı sorunlara ne tür çözüm üreteceğini bilmediğini dile getiren SÖ10 duygularını şu şekilde ifade etmiştir “Resim dersinde mi? Hazır fotokopi veriyorum... Başka ne kullanacağım bilmiyorum ki?”

Bu bulgulara göre katılımcıların çoğu görsel sanatlar dersinde sorun yaşadıklarını ve buna çözüm olarak ek kaynak kullandıkları gözlemlenmiştir.

3.4. Katılımcıların Görsel Sanatlar Dersinin Etkili Yürütülmesine İlişkin Önerileri

Katılımcıların görsel sanatlar dersi uygulamalarında karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri arasında ilköğretim kademelerine ders veren sınıf öğretmenlere yardımcı bir ek kaynağın bulunması gerektiği ve ilköğretim müfredatında olan görsel sanatlar dersine sınıf öğretmeni yerine branş öğretmenleri tarafından yürütülmesi gerektiği yer almaktadır.

Bu doğrultuda yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerisi olarak öğretmen kılavuz kitabının olmasının gerekliliğini belirten SÖ2 "...elimizde bir kılavuz kitabı olsa daha etkili örnekleme şeklinde öyle yapılsa böyle yapılsa şeklinde bir yol gösterse bize daha rahat olurdu." Aynı şekilde SÖ7 "... şu şekilde çok rahatlık oluyordu. Öğretmen kılavuz kitaplar, çünkü seni yönlendiriyor. Yönergeni veriyor şunu bunu yapacaksın, çocuğu şu şekilde değerlendireceksin diye değerlendirme konusunda da hepsinde de çok önemli kesinlikle." katılımcılara göre kitabın yönlendirilişini kullanarak rahat bir şekilde dersi yürütebileceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre öğretmen kılavuz kitabının ders sorunlarını çözmede önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Katılımcıların çözüm önerileri kapsamında yer alan diğer önemli bir görüş de görsel sanatlar dersinin branş öğretmenleri tarafından yürütülmesi hususundadır. Katılımcılar görsel sanatlar dersinde kendilerini yetenekli bulmadıklarını bu alana ait bilgi eksikliğinden dolayı ders süresince sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca branş öğretmenlerinin öğrencilerdeki yetenekleri daha iyi keşfedebileceklerini ve öğrencilere daha faydalı olacaklarına inandıklarını da ifade etmişlerdir. Görsel sanatlar alanında yeteneklerinin olmayışı ve bilgi yetersizliğiyle öğrencilerin var olan yeteneklerini köreltiklerini ifade eden SÖ2 "...Çünkü demin de söylediğimiz gibi biz bu konuda yetenekli değiliz. Bilgili değiliz. Resim öğretmenleri öğrencilerin seviyesine göre daha iyi eğilerek neyi yapması gerektiğini ona anlatarak işte belli noktalara parmak basarak daha iyi öğretir. Ve olan yeteneğini ortaya çıkarmasını sağlar biz köreltiyoruz." şeklinde ifade ederken SÖ9 "O, dersi öğrenmiş görmüş yani ben o kadar veremem ki... Tekrar söylüyorum müzik resim beden eğitimi bana göre en önemli derslerdendir en önemli çocuğun başarısını çocuğun zekâsını ölçen derslerdir." şeklinde görüşünü bildirerek bazı sınıf öğretmenlerinin görsel zekaya hitap edemediklerinden dolayı branş öğretmen talebinde buldukları ve sadece görsel sanatlar dalında değil, müzik ve beden eğitimi gibi yetenek isteyen derslerinin de branş öğretmeni tarafından yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Ayrıca branş öğretmenlerinin öğrenci yeteneklerini daha iyi keşfedeceği inancında olan SÖ5 "Branş kesinlikle branş çok önemli çünkü çocuğun görsel algısını geliştirmek ona yaşadığı dünyayı daha iyi kavratır. Algısını geliştirir. Yani hislerini artırır. Biliyorsunuz zekânın 8

türünden bahsediliyor. Biz sadece birkaç zekâsına hitap edebiliyoruz. Resmi kullanarak görsel sanatlar dersini kullanarak o boyutları fark etmelerini sağlayabiliriz dünya algıları değişir. İyi birer vatandaş olurlar. Sanat duygusu gelişir. Yani sanatın özellikle görsel sanatın çocuğa kattığı birçok şey var. Bunlar çocuklar için temel besinler diye düşünüyorum. Yani olmazsa olmaz. Kanaatimce elimden gelen becerilerimi çocuklara aktarıyorum ama bunlar içimde bir yara yani keşke tam anlamıyla çocuklara bunları kazandırabilsek. Bilim ve sanata uyumlu birer toplum yaratabiliriz gibi geliyor bana.” şeklinde belirterek yetenek isteyen dalların uzmanları tarafından yürütülmesi bilim ve sanata uyumlu toplum yaratır inancının da olduğunu belirtmiştir. Tüm katılımcıların sebepleri farklı olsa da görüşleri aynı yönde olduğu gözlenmiştir.

Ayrıca SÖ7 “Cin Ali çizen bir insan olduğum için bence kesinlikle derse branş öğretmeni girmeli, çocuklar keşfedilmeli. Çocuklar keşfetmeli.” şeklindeki sözleriyle çocukların keşfedilmesi gerektiği yönünde öneride bulunmuştur.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma bir ilkokulda görev yapan gönüllü 10 sınıf öğretmenin katılımıyla yürütülmüştür. Araştırma kapsamında katılımcıların üniversitede almış oldukları görsel sanatlar eğitimi, seminer ve hizmet içi eğitim ve görsel sanatlar öğretimi süreci üzerinde durulmuş, görsel sanatlar ders programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin bilgi düzeylerinin yaşadıkları problemlerin ve çözüm önerilerinin ortaya koyulmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda elde edilen bulgulara yönelik bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

4.1. Tartışma

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcıların bazen sorunlar yaşamalarına rağmen görsel sanatlar ders programına bağlı kalmaya çalıştıkları görülmüştür. Ders saatinin yetersizliği, okulun fiziki koşullarının ders kazanımlarına uygun olmadığı gibi sorunlardan dolayı bazen ders programının dışına çıkmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Ertürk (2013) ve Kahraman (2014), yaptıkları araştırmada bu durum irdelenmiş olup, araştırmada görsel sanatlar ders programına uyulmadığı, ders saati yetersizliği, görsel sanatlar dersine uygun öğrenme ortamının olmadığı, öğretmenlerin ders programını uygulamakta zorlandıkları sonucuna ulaşılmış ve bunun sebebinin de katılımcıların aldıkları lisans eğitiminin yetersiz düzeyde olmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Görsel sanatlar dersine ilişkin sorunların; sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersini önemsemedikleri, bazı uygulamalarda yetersiz

oldukları, ekonomik durumlarından dolayı öğrencilerin materyal eksiklikleri, ders saati yetersizliği ve sınıf mevcudunun ders için fazla olduğu Yazar, Gökalp ve Ağççek (2013)'ın yaptığı araştırma sonucunda da yer verilmiştir.

Ayrıca araştırmada görsel sanatlar öğretim programının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi sonucu programda geçen kazanımların yalın ve sade bir dilde olmadığını belirterek, görsel sanatlar öğretim programında geçen kazanım ve terimlerin çocuk düzeyine uygun olmadığı ayrıca kendilerinin bile kazanımları çözümleyemedikleri tespit edilmiştir. Bu bulgular bağlamında katılımcılardan kazanımda geçen çoğu terminolojik terimleri her ne kadar bilmediklerini zannetseler de farkında olmadan alana ilişkin pek çok terimi bildikleri, fakat bunun uygulamasında sıkıntı yaşadıkları gözlemlenmiştir. Yani katılımcıların teorik olarak terminolojik terimlere hakim oldukları ancak bunları uygulamada yetersiz kaldıkları için kendilerini bu alanda yetersiz gördükleri düşünülebilir. Ayrıca lisansta görsel sanatlar alanına yönelik bir eğitim verilmediğinden kendilerini bu alanda yetersiz gördükleri ancak eğitim verildiğinde bir branş öğretmeni kadar başarılı olabilecekleri yorumu da yapılabilir.

Ders için gerekli öğrenme – öğretme ortamı ve destekleyici materyallerin yetersizliği, öğretmenler için derse ait kaynak verilerin veya görsel yardımcı kaynağın olmaması hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından diğer ders disiplinlerinin görsel sanatlar dersinden daha önemli görüldüğünden görsel sanatlar dersinin ikinci planda kaldığı görülmektedir. Pekdağ (2011) yaptığı araştırma sonucu bu araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Bu araştırmada katılımcıların görsel sanatlar alanı açısından yetersiz donanıma sahip olmalarından görsel sanatlar dersi için öğretmen kılavuz kitabına ihtiyaç duydukları, kılavuz kitabının sınıf öğretmenleri için önemini vurgulayarak bu eksikliği de çoğunlukla internet aracılığı ile çözdüklerini belirtmişlerdir. Kılavuz kitabının katılımcılar açısından kolaylıklar ve pratiklik sağlayacağından ve bilgileri hazır olarak elde etmeye çalıştıkları düşünülebilir. Buna paralel olarak Kılıç'ın (2009) yaptığı araştırmada ilkokulda öğretmen kılavuzunun duyulan ihtiyaçla ilgili derslerden görsel sanatlar dersinin de ihtiyaç olduğu görülmüştür. Göçer ve Aktürk (2015) sınıf öğretmenlerine yaptığı araştırmada, kılavuz kitaplarının öğretmeni bazı noktalarda yönlendirmede iyi olduğu fakat kılavuzun harfi harfiyen en ince ayrıntısına kadar yazılması öğretmeni rahatlığa alıştıracaktır ve bu yüzden yaratıcılığını ve verimliliğini öldürebileceği vurgulanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin ana dersler dışında branş derslerinde de kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir ancak günümüz öğretmenlerinin bu duyguyu kaybettikleri görülmüştür. Taşkaya'ın (2012) yaptığı çalışmada nitelikli bir öğretmenin en başta

kendini geliştirmesi, değişip gelişen dünyayı takip etmesi, bu gelişmeleri kendine ve çevresine uygulaması beklenir.

Ayrıca katılımcılar görsel sanatlar dersine ait öğrenci ders ve çalışma kitabına gerek duymadıklarını, bu kitapların çocukların hayal gücünü sınırlandıracağını belirtmişlerdir. İlgili alan yazınlar incelendiğinde, Türkçe, matematik, fen bilgisi gibi temel dersler üzerinde bu tür araştırmaların yapıp irdelendiği görülmekte fakat görsel sanatlar dersine ait ders ve çalışma kitabının mevcudiyeti üzerine yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bir branş dersi olan müzik dersi işlenirken ders kitabına ihtiyaç duyulurken, beden eğitimi ve görsel sanatlar dersi gibi branş derslerde öğrenci ders ve çalışma kitabına ihtiyaç duyulmaması ve belki de bu derslere ait ders ve çalışma kitabının bulunup bulunmaması önemli görülmediğinden veya bu durumun araştırmacılar tarafından hiç fark edilmediği düşünülmektedir. Araştırmada bu duruma ilişkin öğretmen görüşleri alınarak alanda ne kadar bilgi sahibi oldukları ve bu durumun onlar için sorun olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çünkü branş dersleri her ne kadar yetenek istese de görsel sanatlar dersi sadece çizimden ibaret değildir, çünkü altında yatan sanat tarihi, sanat felsefesi gibi teorik bilgilerin az da olsa öğrencilere aktarılması gerekir. Bu konu da detaylı bir çalışma yapılması ve daha derinlemesine araştırma yapılması araştırmacılara tavsiye olunur.

Katılımcılar, görsel sanatlar alanında yeteneklerinin olmaması ve alanla ilişkin bilgi yetersizliği inançlarından dolayı görsel sanatlar dersini branş öğretmeni tarafından yürütülmesi gerektiği görüşündedir. Bu sonuca sınıf öğretmenlerinin bazılarının görsel zekaya hitap edemediklerinden öğrencilerin var olan yeteneklerini köreltiklerini katılımcılar tarafından gerekçe olarak sunulmuştur. Bahar (2011)' in yaptığı çalışma sonucu da bu araştırmayla paralel olduğu görülmektedir.

4.2. Sonuç

Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin görüşlerinin incelendiği bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre katılımcıların görsel sanatlar dersinde sorun yaşamalarına rağmen görsel sanatlar ders programına bağlı kalmaya çalıştıkları fakat ders saatinin yetersizliği, okulun fiziki koşullarının ders kazanımlarına uygun olmadığını gibi sorunlardan dolayı bazen ders programının dışına çıktıklarını ifade etmişlerdir.

- Programda geçen kazanımların yalın ve sade bir dilde olmadığı, görsel sanatlar öğretim programında geçen kazanım ve terimlerin çocuk düzeyine uygun olmadığı ayrıca sınıf öğretmenlerinin programda geçen kazanımları çoğu terminolojik terimleri her ne kadar bilmediklerini zannetseler de farkında olmadan alana ilişkin pek çok terimi bildikleri, fakat bunun uygulamasında sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir.
- Ders için gerekli öğrenme – öğretme ortamı ve destekleyici materyallerin olmaması, öğretmenler için derse ait kaynak verilerin veya görsel yardımcı kaynağın olmaması, diğer ders disiplinlerinin görsel sanatlar dersinden daha önemli olduğu sonucuna varılmıştır.
- Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi için öğretmen kılavuz kitabına ihtiyaç duydukları gözlemlenmiş olup, katılımcıların görsel sanatlar alanına ait yetersiz donanımına sahip olmaları, kılavuz kitabının sınıf öğretmenleri için önemli olduğunun altını çizip bu eksikliğini de çoğunlukla internet aracılığı ile çözüm ürettikleri tespit edilmiştir.
- Sınıf öğretmenleri, görsel sanatlar dersine ait öğrenci ders ve çalışma kitabına çoğunlukla gerek duymadıklarını belirterek bu tür kitabın çocukların hayal gücünü sınırlandıracağı şeklinde görüş belirtmişlerdir.
- Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar alanında yeteneklerinin olmayışı ve alanla ilgili bilgi yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar sebebiyle görsel sanatlar dersinin branş öğretmenleri tarafından yürütülmesinin eğitimin niteliği bakımından daha uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

4.3. Öneriler

Araştırmadan elde sonuçlara yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir:

- Bu alanda uygulamaya dayalı YÖK ve MEB iş birliğiyle görsel sanatlar eğitimine yönelik hizmet içi eğitim ve seminerler verilmelidir.
- Lisans düzeyinde verilen eğitimin MEB'e bağlı okullarda öğrencilere verilen eğitimle paralellik göstermesi, eğitim fakültelerinde bulunan akademisyenlerin de bundan haberdar olması ve ders içeriklerini mümkün oldukça öğretmenlerin yararlı olabilecekleri ve öğrencilere fayda gösterecek bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.
- Kazanımlar, sınıf öğretmenlerin açıklayabileceği ve ilkökul düzeyine uygun olabilecek şekilde yalın ve sade bir düzenlenmelidir.

- Görsel sanatlar öğretim programı ders saati arttırılmalıdır.
- Görsel sanatlar dersi öğretim programı diğer derslerle bütünlük taşıyacak biçimde hazırlanmalıdır.
- Sınıf öğretmenliği alanından gelen uzmanlar tarafından öğretim programı hazırlanmalıdır.
- Okulun sınıf öğretmenlerine görsel sanatlar dersi için sanatsal etkinlikler sınıfı veya atölye ve materyaller sağlanmalıdır.
- Sınıf öğretmenlerine göre ilköğretimde görsel sanatlar dersine branş öğretmenleri girmelidir.
- Sınıf öğretmenlerinin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik kılavuz niteliğinde materyaller hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alakuş, A. O. ve Mercin, L. (Ed.) (2011). Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bahar, S. (2011). Sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmenliğinde okuyan öğrencilerin Görsel Sanatlar ile ilgili görüşleri (Master's thesis, Niğde Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Buyurgan, S. ve Buyurgan U. (2007). Sanat Eğitimi ve Öğretimi (2. baskı). Ankara: PegemA.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem akademi 14.baskı.
- Dilmaç, O. ve İnanç, C. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Öz Yeterlik Düzeyleri/ The Self-Sufficiency Levels of Classroom Teachers about Visual Arts Course. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(2), 382.
- Ertürk, M. (2013). İlköğretim II. Kademe Görsel Sanatlar Eğitimi Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Anadolu Journal Of Educational Sciences International, 3 (1). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajesi/issue/1528/18748>
- Ertürk, S. (1997). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Meteksan, 1997.
- Fischer, Ernst. (2005). Sanatın Gerekliliği. (C. Çapan, Çev.). İstanbul, Payel Yayınevi.
- Gombrich, E. H. (1992). Sanatın Öyküsü, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Göçer, A., Aktürk, Y. (2015). İlk ve Ortaokul Öğretmenlerinin Öğretmen Kılavuz Kitabına Yönelik Algıları: Metafor Analizi. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2015 (4), 186-199. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/goputeb/issue/34518/381489>
- Gökdemir, M. A. (2019). Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Sanat Etkinliklerinde Karşılaşmış Oldukları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Mardin Örneği). SDU International Journal of Educational Studies, 6(2), 1-14.

Kahraman, D. (2014). Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.

Kılıç, A. (2009). İlköğretim birinci kademe derslerinde öğretmen kılavuzuna duyulan ihtiyaç ve içeriği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21), 295-309.

MEB (2018), Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı

Oğuzkan, A. R, (1981). Eğitim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.

Özer, Ö. (2001). İlköğretim Okullarında Sınıf Öğretmenlerinin Resim İş Derslerine İlişkin Eğitim Gereksinimleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Pekdağ, G. N. (2011). İlköğretim görsel sanatlar öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tari, H. (2011). İlköğretim okullarının 1. 2. 3. sınıflarında uygulanan Görsel sanatlar dersinin öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. Marmara üniversitesi yüksek lisans tezi

Taşkaya, S. M. (2012). Nitelikli bir öğretmende bulunması gereken özelliklerin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(33), 283-298.

Tezcan, M., (1997) Türk Kişiliği ve Kültür-Kişiliği İlişkileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1997.

URL-1, 2019 <https://sozluk.gov.tr/Sanat>. 16 Ocak 2019

Yazar, T., Gökalp, M. ve Ağçıçek, M. (2013). İlköğretim Kurumları 1992 Resim-İş Eğitimi Dersi Öğretim Programı ile 2006 Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarının İncelenmesi. Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 5(2), 53-71.

Yiğit, B., (2013). Bilimsel Araştırmanın Temelleri, S. Baştürk (Ed.). Bilimsel araştırma yöntemleri (1-29). Ankara: Vize Yayıncılık

**ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN İMAJI: TOPLUMSAL ALGI, MESLEĞİN DOĞASI, SAYGINLIK
VE GELECEKTEKİ DURUMUNA İLİŞKİN DENEYİMLER***

**THE IMAGE OF THE TEACHING PROFESSION: SOCIAL PERCEPTION, THE NATURE OF THE
PROFESSION, RESPECT AND EXPERIENCES ON ITS FUTURE STATUS***

Emine Bozkurt¹, Hayriye Kutlu²

Makalenin Alanı: Eğitim Yönetimi

Makale Bilgileri

Özet

Geliş Tarihi

23.04.2021

Kabul Tarihi

15.07.2021

Anahtar Kelimeler

Öğretmen imajı
Öğretmen statüsü
Mesleki algı

Bu çalışmada öğretmenlik mesleğinin değişen imajı ve bu imajı etkileyen faktörleri belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma fenomenoloji deseninde yürütülmüştür. Araştırmaya Karabük ilindeki okullarda görev yapan 12 öğretmen katılmıştır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik ve kolay ulaşılabilir örnekleme aynı anda kullanılmıştır. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda bulgular toplumsal algıyı belirleyen unsurlar, öğretmenlik mesleğinin doğasından kaynaklanan kolaylıklar ve zorluklar, mesleğin saygınlığını artıran ve azaltan etmenler, mesleğin gelecekteki durumunun iyileştirmesine yönelik yapılabilecekler olmak üzere 4 tema altında toplandığı görülmüştür. Araştırmada öğretmenliğin ekonomik şartlarının, mesleğin saygınlığını belirlemede önemli bir unsur olarak görüldüğü tespit edilmiş ve öğretmenliğin kadınlara daha uygun bir meslek olarak algılandığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin kendi mesleklerine ilişkin olumlu bir tutum geliştirmelerinde öncelikle mesleğin saygınlık algısının yüksek olmasının önemli bir etmen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlik mesleğinin imajını etkileyen önemli faktörlerden birinin de toplumun öğretmenlik mesleği ile ilgili yüksek beklentileri karşısında öğretmenlerin içinde bulunduğu bu beklentileri karşılayamama baskısı olduğu tespit edilmiştir. Meslek ile ilgili en önemli imaj kaybının ise tatilinin fazla olduğunun her platformda öğretmeni yıpratıcı olarak dile getirilmesi olduğu elde edilen sonuçlar arasındadır. Diğer taraftan öğretmen seçme ve atama kriterlerindeki eksiklikler, görevde yükselme olanaklarının sınırlılığı, ekonomik koşulların istenilen düzeyde olmaması, velilerin öğretmenlere karşı olumsuz tutumları ve medyanın öğretmenlik mesleği ve öğretmenlerle ilgili yaptığı olumsuz ifadeler öğretmenlik imajını olumsuz etkilediği görülmüştür.

Article Info

Received

24.03.2021

Accepted

15.07.2021

Keywords

Teacher image
Teacher status

Abstract

In this study, it is aimed to determine the changing image of the teaching profession and the factors affecting this image. The research was carried out in phenomenology design. 12 teachers working in schools in Karabük province participated in the study. Data in the study were collected using a semi-structured interview form. Maximum diversity and easily accessible sampling among purposeful sampling methods were used simultaneously in determining the participants. Content analysis was applied to the data. As a result of the research, the findings were grouped under 4 themes. In the study, it was determined that the economic conditions of teaching were seen as an important factor in determining the prestige of the profession and it was revealed that

¹Beşbinevler Ömer Lütfü Özaytaç İlkokulu, Karabük, e-mail: ebozkurt75@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1864-1458

²Ahi Evran Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Karabük, e-mail: hayriyekutlu14@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6865-3951 (Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

* 14.UYK. 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi 14.ICEA. The 14th International Congress on Educational Administration'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Professional value

teaching was perceived as a more suitable profession for women. It has been concluded that the high perception of respectability of the profession is an important factor for teachers to develop a positive attitude towards their profession. It has been determined that one of the important factors affecting the image of the teaching profession is the pressure of teachers not meeting these expectations in the face of the high expectations of society regarding the teaching profession. One of the results obtained is that the most important loss of image about the profession is that the excessive vacation is expressed as wearing the teacher in every platform. On the other hand, it has been seen that the deficiencies in the criteria for selecting and assigning teachers, the limited opportunities for promotion, the lack of economic conditions at the desired level, the negative attitudes of parents towards teachers and the negative statements made by the media about the teaching profession and teachers negatively affect the image of teaching.

1. GİRİŞ

Öğretmenler buldukları toplumun şekillenmesinde ve geleceğinde önemli roller taşımaktadır. Toplumu oluşturan tüm meslek gruplarını eğiten ve öğreten öğretmenler böylece toplumu da inşa etmektedir (Akcan ve Polat, 2016). Öğretmenler, nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi, toplumdaki huzur ve barışın sağlanması, öğrencilerin sosyalleşmesi ve hayata hazırlanması, topluma ait kültür ve değerlerin sürdürülmesinde büyük bir öneme sahiptir (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Öğretmenler giydiği kıyafetten, iletişim beceresine, davranış biçimlerinden, gösterdiği sevgi ve saygıya kadar yaşadığı toplumda önemli bir örnek oluşturmaktadırlar. Toplum öğretmenlerden, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal yönünü geliştirici davranışlar beklemektedir (Bakioğlu, 1998). Toplumun öğretmenden beklentisi olduğu gibi öğretmenin de toplumdan birçok beklentisi olabilir. Bu beklentiler ise öğretmenlik mesleğinin imajının belirlenmesinde önemli görülmektedir.

İmaj son yıllarda gelişen ve değişen dünya ile birlikte oldukça önemli kavramlar arasında yer almaktadır. “İmaj; insanların, kişiler, kurumlar ve meslekler hakkında yaptıkları olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri içermektedir. Bu değerlendirmeler insanların o kişi, kurum veya ürüne karşı tutum ve davranışları üzerinde önemli etkiler yapar” (Yonca, 2011, s.9). Günümüzde hemen hemen her kişi veya örgüt olumlu veya olumsuz imaja sahiptir. İmaj, birçok duyu organıyla zihinde canlandırılan nesne, kavram, durum, resim ve sembollerin birleşimiyle zihinde oluşturulmuş sembol ve bilgilerden oluşur (Bakan, 2005).

İmaj, bir kurum için bireyler tarafından kuruma kazandırılan izlenimlerin (algıların) toplamı iken (Peltekoğlu, 2004) meslek imajı ise mesleği icra edenlerin, mesleğe kazandırdıkları algıların toplamı olarak ifade edilebilir. Mesleki imaj, bir mesleğin hem iç paydaşlar hem de dış paydaşlar tarafından nasıl algılandığını ifade eder. İmaj, bireyden kaynaklı olabileceği gibi bir etkileşim sonucunda imaj kaynağından gelen bir etkileşimle de

olabilir. İmaj olumlu veya olumsuz olabileceği gibi zaman içerisinde de değişebilen bir kavramdır (Polat ve Arslan, 2015). Günümüzde öğretmenlik mesleğinin saygınlığı ve başarısı, öğretmenlerin mesleki bilgisi ve yetenekleri kadar imajına da bağlıdır (Bağçeci, Çetin ve Ünsal, 2013).

Öğretmenlik diğer mesleklerden farklı bir geçmişe ve evrime sahiptir. Mesleğin önemi öğrenciler ve aileleri aracılığıyla toplumun çok geniş kesimlerini etkileme ve değişimin aracı olma potansiyeliyle kartopu etkisi yaratmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle öğretmenler eğitimin niteliğini belirleme gücüne sahiptirler. Toplumun sürekli değişen yapısına uygun olarak öğretmenlik mesleği, her dönemde farklılaşan beklentileri karşılamak, sürekli değişen amaçlara ve güncellenen pedagojik bilgilere sahip olmak durumunda kalmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle karşı karşıya kalınan yaratıcılık, analitik düşünme, iş birlikçi öğrenme ve güçlü yeterliklere sahip olma gibi kavramlar öğretmenlik mesleğinden beklentileri hızla değiştirmektedir. Bu yönüyle didaktik eğitim ve öğretim anlayışı yerini öğrenmenin çok farklı metotlar kullanılarak kolaylaştırıldığı ve bir mekâna bağlı kalınmaksızın hayatın tüm alanına yayıldığı yeni bir eğitim anlayışına bırakmış görünmektedir (Secretariat of the Pestalozzi Programme, 2014).

Alanyazında öğretmen imajı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında medyada öğretmen imajı, öğretmen imajına etki eden faktörler, öğretmen adaylarında öğretmen imajı, Türkiye’de öğretmen ve meslek imajı, öğretmenlik imajının kuşaklar bazında incelenmesi gibi sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir (Akyıldız, 1993; Ansari ve Malik, 2013; Bağçeci, Çetin ve Ünsal, 2013; Bektaş, 2010; Doğan, 2018; Efendioğlu, 2013; Emesini, 2016, Kestere ve Kalke, 2015; Ölçüm ve Polat, 2016; Parnell, 2010; Şimşek, 2016; Ünsal, 2015). Ayrıca öğretmen imajının belirli zaman dilimlerinde yeniden araştırma konusu edilmesi, mesleklere ilişkin algıların ortaya konulması bakımından önemli görülebilir. Araştırmalarda öğretmen imajını oluşturan faktörlerin mesleki imaj, mesleki statü, mesleki saygınlık, toplumsal algı ve kişisel imaj çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. Öğretmenlerin mesleklerine ait mesleki imaj algıları ve öğretmen imajını etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin belirlenmesi ve iyileştirilmesi toplumun tüm kesimi üzerinde etki sahibi olan öğretmenlik mesleği açısından oldukça önemlidir.

Yeni çağcıl gelişmeler toplumun farklı katmanlarının düşüncelerini değiştirmekte, diğer taraftan bu değişim eğitim sisteminin önemli bir ögesi olan öğretmenlik mesleğini ve mesleğin toplum içindeki yerini etkilemektedir. Toplumun öğretmene ve öğretmenlik

mesleğine bakışı, öğretmenin mesleğinden beklentileri ve mesleki algıları değişiklik göstermekte, böylece öğretmen imajını etkileyen faktörler de değişmektedir. Özellikle son yıllarda eğitim sisteminde oluşan aksaklıkların öğretmene bağlanması öğretmen algılarında olumlu ya da olumsuz değişikliklere neden olabilmektedir (Tedmem, 2014). Bahçeci (2009), öğretmen imajının planlı, kapsamlı ve sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Özellikle öğretmen imajının incelenmesi, mesleği icra eden öğretmenin mesleğini algılanma biçimini görmesi ve mesleğin saygınlığının yükseltilmesinde oldukça önemli bir adımdır (Çakır, 2013). Judge (1995) öğretmenlerin imajının algılanma düzeyinin tespitinin belirli aralıklarla yapılmasının önemini vurgulamış ve bu sayede oldukça geniş bir bilgi birikiminin oluşacağını belirtmiştir. Öğretmenlerin mesleki imajının belirlenmesiyle mesleğe yönelik tutum, öğretmenlerin birbirine karşı bakış açısı, davranış ve normlarının da içselleştireceği vurgulanmıştır (Akt. Ünsan ve Bağceci, 2016). Bu bağlamda mevcut araştırmada öğretmen görüşlerine göre öğretmen imajı ve bu imajı etkileyen faktörler araştırılmaktadır. Öğretmenlik mesleği toplumun tamamı üzerinde etkin olan bir meslek olduğundan, mesleğin statüsü, toplumun mesleğe bakışı, öğretmenlerin mesleki ve kişisel özellikleri, öğretmenin kendi mesleğine bakış açısı oldukça önemlidir. Öğretmenlik imajının değerlendirilmemesinde mesleğin öğretmenler tarafından nasıl algılandığının öğretmenler tarafından ifade edilmesi önem arz etmektedir (Doğan, 2018).

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların öğretmenlere yönelik imaj algılarının önemi ve iyileştirilmesi açısından yol göstereceği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma eğitim yönetimi alanında öğretmen imaj çalışmalarına ve bundan sonra yapılacak olan yeni araştırmalara ve politika yapıcılara ışık tutacaktır.

1.1. Öğretmen İmajı

İmaj Fransızca "image" sözcüğünden gelir. Sözlük anlamı olarak imaj, kişilerde bırakılan izlenim olarak tanımlanmaktadır (Güneş, 2007). İmaj, bir durum ya da olay karşısında akla gelebilecek veya ifade edilebilecek izlenimlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır. (Taşkın ve Sönmez, 2005). İmaj zaman içerisinde şartlara bağlı olarak değişebilen karmaşık bir kavramdır. İmaj, bir örgütten, meslekten veya kişiden bahsedildiğinde zihinde uyandırdığı çağrışımları ifade etmektedir (Peltekoğlu, 2004). İmaj, davranış, iletişim biçimi veya görünüş gibi birçok farklı etmenin bir araya gelmesi ile oluşur. İmaj kişisel imaj, örgütsel imaj, mesleki imaj olarak çeşitlendirilebilir (Kazoleas, 2001). Mesleki imaj, o meslek hakkında toplumun düşünce ve imgelerinin toplamından oluşur

(Sönmez ve Cemaloğlu, 2017). Mesleki imaj mesleklerin konumu, saygınlığı ve oluşturduğu güven açısından oldukça önemli bir kavramdır (Karaköse, 2007). Mesleki imaj olumlu veya olumsuz şeklinde ifade edilse de her mesleğin farklı bakış açılarıyla farklı yönleri incelendiğinde imaj farklı algılanabilir. Mesleki imaj, örgütün ortaya çıkardığı ürünün kalitesi, verdiği hizmet, iletişim biçimi ile olumlu veya olumsuz bir algılama biçimi oluşturur. Mesleki imaj, örgütün ürün veya hizmetleri ile ilgili ulaştığı kalite düzeyi ile paralel olarak şekillenmektedir (Taslak ve Akın; 2005).

Peregrin (2009) meslek imajını mesleğin zihinde uyandırdığı algıların tamamı olarak ifade ederken, Özata ve Arslan (2010) toplumun o mesleği icra eden kişilere duyduğu saygı, kişilerin toplumdaki konumu, yetenekleri ve davranış biçimlerinin toplamı olarak değerlendirmektedir. Mesleki imajın oluşmasında mesleğin profesyonellik gerektirip gerektirmediği, mesleğin etik algılanma biçimi, meslek çalışanlarının davranışları, kişisel özellikleri sahip oldukları bilgisi oldukça etkilidir. Öğretmenlik imajında öğretmen davranışları, öğretmenin kişisel özellikleri, iletişim becerileri, mesleki yeterlikleri oldukça önemlidir (Hoyle, 2001). Öğretmenlik mesleği de profesyonellik gerektiren, öğretmenlere statü ve prestij sağlayan, sahip olunması gereken bilgi birikimi ve kişisel özellikleri olması gereken önemli bir meslek grubunu oluşturur. Tüm toplumu şekillendiren öğretmenlerin olumlu bir imaj algısı oluşturmasının öğretmenlere yaptıkları işte büyük kolaylıklar sağlayacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Öğretmenlik mesleğinde öğretmen imajını oluşturan mesleki imaj, mesleki statü, mesleki saygınlık, toplumsal algı ve kişisel imaj gibi birçok etmen sıralanabilir.

Öğretmenlik mesleğinin başarısı öğretmenlerin niteliği, performansı, teknik bilgisi, donanımı ve yetenekleri kadar mesleğin imajına da bağlıdır (Taslak ve Akın, 2005). Öğretmenlik mesleğinin imajını, bu mesleği oluşturan öğretmenlerin bilgi birikimi, iletişim düzeyi, saygınlığı, güvenilirliği ve kişisel özellikleri oldukça etkilidir. Akgün'e (1978) göre o mesleği icra eden kişinin mesleği hakkında zihninde oluşturduğu imge ve düşüncüler mesleğin başarısı için oldukça önemlidir. Öğretmenlerin de kendi meslekleri hakkında bir imaj oluşturdıkları ve bu imajın da onların başarı ve başarısızlıklarında önemli bir etmen oluşturduğu görülmektedir.

Öğretmenlerde mesleki imajın olumlu algılanmasında mesleğin statüsünün de önemli bir yeri vardır. Statü, "kişinin ya da grubun toplumda sahip oldukları ya da kazandıkları yer veya pozisyon" ile ilgilidir (Şimşek vd., 2008). Mesleki statüsünün belirlenmesinde mesleğin sosyal ve ekonomik durumu oldukça önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Mesleğin

statüsünü belirleyen önemli bir etmen de mesleklerin kendilerinin sahip olduğu statü ve diğer mesleklere olan durumu oluşturmaktadır (Seçer, 2009). Öğretmenlik mesleğinin statüsünün belirlenmesinde öğretmenin bilgi birikimi, sahip olması gereken nitelikler, ekonomik durum ve atama şekilleri (Başkan, Aydın ve Madden, 2016, akt. Ünsal, 2018), öğretmenin sahip olduğu kabiliyet, performans, öğretmenlerin eğitimi, mesleğe yönelik araştırmaların sayısı ve sahip olduğu hakların etkili olduğu görülmektedir. (Cameron, 2003; Başkan, Aydın ve Madden, 2016, akt. Ünsal, 2018). Tarman ve Baytak (2011) teknolojik gelişmelerin öğretmenlerden beklentilerini farklılaştırmakta olduğunu ve yeterli teknolojik bilgiye sahip olan öğretmenlerin farklı ve geniş kaynaklara ulaşma olanaklarının daha fazla olduğunu vurgulamaktadır.

Öğretmen imajında etkili olan diğer önemli bir etmen ise mesleki saygınlıktır. Akyüz (1978), “öğretmen kutsal bir kişidir. Toplumu kurtaracak olan öğretmenlerdir.” gibi ifadelerin öğretmenlik mesleğinin saygınlığı için önemli olduğunu belirtmiştir. Bir mesleğin diğer mesleklere göre daha saygın olmasında bu mesleğin toplumsal yaşamda önemli işlevlerini yerine getirmesi de önemlidir. Mesleki saygınlık, mesleğin geleceğe katkı yapma görevini başarılı bir biçimde yerine getirmesi ve sahip olunması gereken zekâ düzeyi oldukça etkilidir. Bu etmenlerin yanı sıra mesleğin ekonomik getirisi, seçilme ve giriş koşulları da önemli faktörlerdir (Celep, 2004). Her ne kadar öğretmenlik mesleğinin toplum içerisinde bir saygınlığı bulursa da sahip olduğu statü, yüksek gelir grubunda yer alan kişiler tarafından daha alt seviyede algılanmasını engellememektedir (Uluğ, 2003). Öğretmenlik mesleği profesyonellik gerektiren bir meslek olmasına rağmen seçilme ve mesleğe atanmada özel koşullarının olmaması ve sağladığı ekonomik getirisi sebebiyle yeterli saygınlığı görmediği ifade edilebilir. Öğretmen imajında etkili olan etmenlerden biri olan toplumsal algı, mesleğin toplum tarafından çağrıştırdığı ifadelerdir. Toplumsal algının olumlu ve güçlü olması mesleği icra eden öğretmenlerin başarılarını artıracaktır. Türkiye’de öğretmenlik, sabit gelirli olması ve tatil imkânlarının fazla olması nedeniyle tercih edilmektedir. Fakat öğretmenlerin politika yapıcılar tarafından kararların dışında bırakılması, kararları uygulayıcı konumunda olmasından ve öğretmenliğin profesyonel meslekler arasında değerlendirilmemesinden kaynaklı olarak toplum tarafından gün geçtikçe statüsü ve saygınlığı azalmaktadır (Özoğlu, Gür ve Altunoğlu, 2013). Türkiye’de öğretmenler mesleklerini severek yapsalar da toplumda öğretmenlik meslek algısının düşük olmasından dolayı öğretmenlik imajı olumsuz etkilenmektedir (Eurydice, 2015). Öğretmen imajında etkili olan diğer bir etmen de kişisel

imajdır. Mesleği oluşturan öğretmenlerin kişisel özellikleri, davranışları, bilgi ve yetenekleri mesleğin imajında oldukça etkilidir. Yetişmiş nitelikli insan gücü, bir toplumun en önemli zenginlik kaynaklarından ve bunu sağlayacak olan öğretmenlerdir. Öğretmenin mesleki yeterlilikleri, tutum ve davranışları, bilgi düzeyi ne kadar yüksek standarda sahipse yetiştirdiği öğrenci de o kadar nitelikli olacaktır (Ataünal, 2003). Bundan dolayı öğretmenin sahip olduğu kişisel özellikleri ve kişisel imajı oldukça önemlidir.

Öğretmenlik toplumu şekillendiren en önemli ve en eski mesleklerdendir (Kıroğlu ve Elma, 2009). Öğretmenlik mesleğinin imajının olumlu olarak algılanması, toplumda saygınlığı ve statüsünün artması, nitelikli kişiler tarafından tercih edilmesi öğretmen imajının olumlu algılanması açısından oldukça önemlidir. Tüm toplumu yetiştiren öğretmenlerin toplumda olumlu ve başarılı bir meslek grubu olarak görülmesinin topluma katkıları yüksek olacaktır.

Toplumun mimarı olan öğretmenlerin mesleki imajının olumlu algılanması oldukça önemlidir. Öğretmenlik mesleğinin olumlu bir imaja sahip olması mesleğin başarılı olmasının sağlamanın yanı sıra toplumun gelişmesi üzerinde de önemli bir etmendir. Bu bakımdan bu araştırmada değişen öğretmen imajı ve öğretmen imajını etkileyen faktörleri belirlemek amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırma Soruları

1. Toplumun öğretmenlik mesleği hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin öğretmenlik meslek imajı ile ilgili görüşleri nasıldır?
3. Öğretmenlerin sahip olması gereken kişisel imajı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
4. Öğretmenlik mesleğinin saygınlığı ve statüsü hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
5. Mesleğin gelecekteki durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

2. YÖNTEM

Öğretmen imajı ve öğretmen imajını etkileyen faktörlerin araştırıldığı bu araştırmada konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi almak amacı ile araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Nitel araştırma yöntemi, araştırmacının topladığı verileri detaylı bir şekilde analiz ederek içindeki bilgiyi ayrıntılı olarak ortaya çıkarmaya çalıştığı bir yöntemdir (Özdemir, 2010; Özden ve Durdu, 2016). Nitel araştırmalarda konunun derinlemesine incelendiği görüşme, gözlem, doküman analizi ile veri toplanmaktadır. İnsana ilişkin olayların insanlar tarafından algılanma biçiminin sosyal bir gerçeklikte ortaya çıkmasını (Merriam ve Grenier, 2019). Nitel araştırma desenlerinden fenomenolojinin kullanıldığı bu çalışmada ilkökul, ortaokul ve lise düzeyindeki kamu okullarında görev yapan öğretmenlerin, öğretmen imajı algıları ve bu

imajı etkileyen faktörlerin neler olduğu incelenmiştir. Fenomenoloji, araştırılan konu ile ilgili kişilerin sahip olduğu deneyim, yönelim bakış açısı ve düşüncülerini ortaya koymaları için kullanılan araştırma yöntemlerindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Fenomonoloji katılımcıların deneyimlerinden hareketle fenomene ilişkin algı ve düşünceleri ortaya koyar ve bu tanımlamalar sorgulanmaksızın kategorilere ayrılır böylece ortaya birçok farklı görüş çıkar (Marton, 1981: akt, Ölçüm ve Polat, 2016). Bu çalışmada öğretmen imajını, öğretmenlerin bakış açılarından görmeyi ve bu bakış açısının altında yatan sosyal yapıyı ve mesleki süreçleri saptamayı sağlayan nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmaya katılacak katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitleme ve kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda elde edilecek bilgiyi zenginleştirmek amacıyla amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilen bir yöntemdir. Ayrıca birbirine benzer farklı durumlar ortaya koymak ve örnekleme kolay ulaşabilmek açısından maksimum çeşitleme ve kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi de uygun yöntemlerdendir (Büyüköztürk, 2012).

Katılımcılar Karabük ilinde görev yapmakta olan 5 kadın, 7 erkek öğretmenden oluşmaktadır. Fenomenolojik bir çalışmada dikkat edilmesi gereken bir nokta da katılımcıların bu konu hakkında deneyimlerinin olmasıdır. Katılımcılarla ön görüşmeler yapılarak araştırılan fenomenle ilgili fikirleri olan ve görüşlerini açıklamaktan kaçınmayacağını belirten 12 öğretmenle görüşülmüştür. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan ölçütlere uyan farklı branş, yaş ve kıdemdeki katılımcılar seçilerek maksimum çeşitlilik örnekleme için uygun olarak katılımcı çeşitliliği sağlanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler 10 yıl ile 30 yıl arasındaki mesleki deneyime sahiptirler. Katılımcılar 34-50 yaş aralığında olup en az 10, en çok 30 yıl mesleki kıdeme sahiptirler. Öğretmenlerin branşları meslek dersleri, bilişim teknolojileri, sınıf öğretmenliği, beden eğitimi öğretmenliği, matematik öğretmenliği, biyoloji öğretmenliği, coğrafya öğretmenliği, Türk dili ve edebiyatı ve İngilizce öğretmenliği şeklindedir. Katılımcılar Ö1, Ö2 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	Branş	Kıdem	Yaş	Okul Türü	Mezuniyet
Erkek	Beden Eğitimi Öğretmeni	23	47	Fen Lisesi	Lisans
Erkek	Meslek Dersi Öğretmeni	38	14	Meslek Lisesi	Yüksek Lisans
Kadın	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni	40	17	Meslek Lisesi	Lisans
Kadın	Biyoloji Öğretmeni	40	20	Anadolu Lisesi	Lisans
Erkek	Matematik Öğretmeni	21	45	Anadolu Lisesi	Lisans
Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	20	44	Ortaokul	Lisans
Kadın	Sınıf Öğretmeni	27	50	İlkokul	Ön Lisans
Kadın	Sınıf Öğretmeni	10	35	İlkokul	Lisans
Kadın	Sınıf Öğretmeni	10	34	İlkokul	Lisans
Kadın	İngilizce Öğretmeni	30	50	Ortaokul	Lisans
Erkek	Bilişim Teknolojileri	24	45	Ortaokul	Lisans
Erkek	Coğrafya Öğretmeni	11	44	Anadolu Lisesi	Lisans

2.2. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler ilgili alanyazına ve uzman görüşlerine göre oluşturulan bir yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Görüşme soruları alan yazın tarandıktan sonra, konu ile ilgili iki uzmandan yardım alınarak ve, uzman görüşlerine göre düzenlemeler yapılarak hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış form demografik özellikler (yaş, kıdem, cinsiyet vb.) ve öğretmen imajı ile ilgili görüşlerini mesleki deneyimlerine göre belirlemeyi amaçlayan beş maddelik araştırma sorularından oluşmaktadır. Verilerin toplanması sırasında katılımcılarla yapılan görüşmeler ses kayıt cihazları ile toplanmıştır sadece bir katılımcının ses kayıt cihazına izin vermediğinden not tutularak veri toplanmıştır. Görüşmelerin güvenilirliğini sağlamak için görüşmeler uzun tutulmuş, görüşmeler belirli bir doygunluğa ulaşıncaya sonlandırılmıştır. Verilerin toplanması işleminden sonra veri analizi aşamasına geçilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizi için içerik analizi yapılmıştır. Veri analizi kısmında görüşmeler tek tek hiçbir müdahale olmaksızın katılımcıların ifade ettikleri şekli ile çözümlenmiştir. İçerik analizi aşamasında veriler bu alanda uzman iki kişi tarafından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıca hazırlanan bu çalışma araştırmanın inandırıcılık ve transfer edilebilirliğin sağlanması için eğitim yönetimi alanında uzman bir akademisyen tarafından kontrol edilmiştir. Uzmandan gelen görüş ve iki araştırmacıdan elde edilen bulgular karşılaştırılarak toplanan verilerden öncelikli olarak belirli kodlar elde edilmiştir. Elde edilen bu kodlar kategorilere ayrılmış ve temalara ulaşılmıştır. Verilerin analizinde Miles-Huberman modeli kullanılarak verilerin azaltılmış, kavramlara dönüştürülmüş ve genel açıklamalara gidilmiştir. Veriler görünür hale getirilerek anlam bütünlüğünü sağlayan kategoriler elde edilmiştir (Miles ve Huberman, 1994). Araştırma sırasında kategorilerin altı tema oluşturduğu görülmüştür. Bu temalar da kendi

inde bazı alt temalara ayrılmış ve kodlar temalara uygun şekilde yerleştirilmiştir. Araştırma da dış geçerliliği sağlamak için elde edilen kodlar ve temalar için katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda doğrudan alıntılara yer verilmiş, katılımcılar Ö1 (Öğretmen 1), Ö2 (Öğretmen 2) şeklinde kodlanmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın verilerine dayalı olarak elde edilen bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmektedir.

Tablo 2. Öğretmenlerin meslek imajı hakkındaki görüşleri.

<i>Temalar</i>	<i>Alt temalar</i>
Öğretmen görüşlerine göre toplumun mesleğe bakışı	Tatilinin çok olması algısı Mesai saatlerinin azlığı Kadın mesleği olarak görülmesi İş garantisi Ekonomik yetersizliği Olumsuz örnek oluşturan öğretmenler
Öğretmenlerin meslek hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri	Özveri ve sabır gerektirmesi Eğitim doğasından kaynaklanan zorluklar Yüksek iletişim becerileri gerektirmesi Belirsizlik içermesi Mesleğin okulla sınırlı olmaması Özerklik sorunu Haz ve huzur vermesi Rahat meslek algısı Öğrenci-veli problemleri İdareci ve diğer öğretmenlerle ilgili problemler Bölgesel problemler
Mesleğin saygınlık düzeyini belirleyen unsurlar	Olumlu bakış açısına sahip olunması Toplumda fikirlerine değer verilmesi Öğrenci ve velilerin olumsuz tutumları Beklentinin yüksek olması Medyada yanlış örneklerin öne çıkarılması Maaşının düşük olması
Öğretmenlik mesleğinin imajı ve statüsü	Mesleki imajın kişisel imaja bağlı olması Politika yapıcıların yıpratıcı konuşmaları Velilerin haksız eleştirileri Mesleğe giriş kriterleri Görevde yükselmenin olmaması Eğitim politikalarının başarısızlığı
Mesleğin gelecekteki durumu ile ilgili görüşler	Sistemden kaynaklanan aksaklıklar Teknolojik gelişmeler
Mesleğin gelecekteki durumunu iyileştirmek için alınacak tedbirler	Öğretmen olma kriterlerinin düzenlenmesi Mesleki itibarın verilmesi Mali düzenlemeler Hizmetiçi eğitimlerin işlevsel hale getirilmesi Performansını değerlendirme ile ilgili düzenlemeler Kariyer ve uzmanlaşmanın sağlanması Kişisel gelişim olanakları

Toplumsal algıyı belirleyen unsurlar

Öğretmenler, öğretmenlik mesleğine ilişkin toplumsal algıyı farklı biçimlerde anlamlandırmışlardır. Tatil imkânlarının çokluğu, çalışma saatlerinin uygunluğu, devlet güvencesinin bulunması öğretmenlik mesleğinin toplum tarafından geçerli bir meslek olması bakımından olumlu algılanmasında etkili olduğu belirtilmiştir. Mesleğin olumsuz algılanmasında ise ekonomik imkanlardaki yetersizlik ve rol davranışlarını iyi sergilemeyen öğretmenlerin etken olduğu katılımcı görüşlerinde ifade edilmiştir.

Toplum öğretmenliği tatilin çok olduğu, mesai ve iş yükü bakımından diğer mesleklere oranla daha hafif bir meslek olarak algılanmaktadır. Bunun yansıması olarak da öğretmenlik kadınlar için daha uygun bir meslek olarak görülmektedir. Zira katılımcılar toplumda ev hanımı ve anne rolüne sahip kadınların mesleklerinde daha az çalışma saati ve daha çok tatil günü olan meslekleri tercih ettiklerine ve öğretmenlik mesleğinin de bu özelliklere sahip olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Ö5. *“Toplum mesleği tatillerinden dolayı ideal görüyor.”*

Diğer taraftan toplum öğretmenliği iş garantisi olan bir meslek olarak görmektedir. Zira toplumda devlet memuru olmak ve sırtını devlete dayamanın günümüzde de geçerli bir düşünce olduğu anlaşılmaktadır. Bu yorumları destekleyen katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö3. *“Toplum öğretmenliği ideal bir meslek olarak görüyor. İş garantisi olduğu için böyle olduğunu düşünüyorum”.*

Öğretmen maaşlarındaki düşüklükte öğretmenlik mesleğinin olumsuz olarak algılanmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenler maddi geliri yüksek olan mesleklerin toplumda daha çok kabul gördüğünü düşünmektedirler. Katılımcı görüşlerinden öğretmenlik mesleğinin ekonomik getirisinin düşüklüğünün toplum algısını etkilediği anlaşılmaktadır. Katılımcıların aşağıdaki ifadeleri bu duruma örnek teşkil etmektedir:

Ö1. *“Meslekte saygınlık maaşla ve çalışma saatlerine göre değerlendiriliyor maalesef. Biz toplum olarak her şeyi para ile ölçtüğümüz için mesleğin de saygınlığı az.”*

Ö3. *“Lise mezunu düzeyinde maaş alıyoruz. Topluma ve insanlara yön veren bir mesleğin örnek olabilmesi için maddi imkânlar yeterli değil. Kılık kıyafetin, sosyal etkinliklere katılımın önemli olduğu bir meslek için yeterli değil.”*

Mesleği temsil eden öğretmenlerin kötü örnek oluşturan davranışları mesleğe karşı olumsuz bir tutum geliştirilmesine neden olmaktadır. Öğretmenlik mesleğindeki olumsuz

örneklerin toplum hafızasında daha uzun süre kalması ve daha çok kişiye ulaşması bu olumsuz tutuma sebep olarak gösterilmektedir:

Ö3. *“... birkaç kendini bilmezini yaptığı yanlışın tüm meslek üyelerine ithafen anlatılması.”*

Ö7. *“Yanlış örneklerin etraftan duyulması da imajı zedeliyor. İyi örnekler de var ama yanlış örnek akılda daha çok kalıyor.”*

Öğretmenlik mesleğinin doğasından kaynaklanan kolaylıklar ve zorluklar

Öğretmenler tarafından mesleğin doğasından kaynaklanan zorluklar ve kolaylıklar içerdiği, bu durumun mesleği etkilediği ve öğretmenlik mesleğinin genel olarak zor bir meslek olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlik mesleğinin özveri ve sabır gerektirmesi, mesleğin okulla sınırlı olmaması, öğretmenin özerk olmaması, mesleğin belirsizlikler ve zorluklar içermesi, idareci ve diğer öğretmenlerle ilgili problemlerin sık sık yaşanması, öğrenci ve veli kaynaklı problemlerin de bulunması mesleki zorluklar bağlamında ele alınmıştır. Mesleğin güçlü insan ilişkileri ve iletişim becerileri gerektirdiği de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Öğretmenler mesleğin haz ve huzur vermesi, diğer mesleklere oranla çalışma koşulları bakımından rahat bir meslek olmasının da mesleğin kolaylıklarından olduğu belirtilmiştir.

Öğretmenlik mesleğinin eğitim ve öğretim eyleminin zorluğuna bağlı olarak doğası gereği özveri ve sabır gerektiren bir meslek olduğunu ifade eden katılımcılar bu durumun dezavantaj oluşturduğuna dikkat çekmişlerdir. Bir katılımcıya ait şu sözler bu durumu açıklamaktadır:

Ö1. *“Öğretmenlik problemlili, bir meslek değil ama çok özveri ve sabır isteyen bir meslek. Ben anneyim ve aynı zamanda öğretmenim. Öğrencilerime gösterdiğimi sabrı çoğu zaman çocuklarıma gösteremiyorum bu da özveri ile olacak bir iş.”*

Ö3. *“Öğrenci açısından değerlendirildiğinde çok sabır ve profesyonellik gerektiren bir meslek. Acemiliğe taviz vermeyen bir meslek.”*

Öğretmenlik mesleğinin çalışma saatlerinin az olmasına rağmen okulda çıktuktan sonra da devam ettiğini belirten katılımcılar mesleğin okulla sınırlı olmadığına vurgu yapmışlardır. Öğretmenliğin okul dışında devam etmesi eğitimin hayat boyu sürmesiyle, velilerin okul dışında da öğretmenlerle iletişim kurma istekleriyle ilgili olduğu katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Ö7. *“Mesela çoğu bilinçsiz kişilerde mesleğimizle ilgili şöyle bir düşünce var: Yarım gün çalışıyoruz. Erkenden eve gidiyoruz. Diğer mesleklere göre daha rahat gibi geliyor onlara. Halbuki öğretmenlik okulda bitmiyor. Evde de devam eden bir meslek. Ama diğer meslekler iş yerinde kalıyor.”*

Öğretmenlik mesleğinin yeterince özerk ve özgür bir meslek olmadığını ifade etmişlerdir. Her öğretmenin sınıf içinde ders işleme yöntemlerinde farklılık olsa da genel çerçevesi bakanlıkça çizilen bir programın sınırları içinde hareket etme zorunluluğu bulunmaktadır. Bir katılımcı bu durumu şu sözler ifade etmiştir:

Ö4. *“Eline bir müfredat programı veriliyor sen bunu uygula deniliyor. Sınıflarında özerk olduğunu düşünmüyorum Bir defa okul yöneticileri öğretmene özerklik sağlar. Okul yöneticileri öğretmenlerini kararlarına katmıyor.*

Ö3. *“Öğretmen sınıfta özerk davranabilir ama zaten ders saatinden, giriş çıkışa, müfredata kadar her şey belli. Yönetmelik, vizyon ve misyon nasıl davranması gerektiği şekilleniyor.”*

Öğretmenlere göre öğretmenlik mesleği birtakım belirsizlikler içeren ve net olarak sınırları belli olmayan bir meslek olma özelliğine sahiptir: Ö6. *“Kararlar öğretmene sorulmadan alınıyor. Tepeden inme olarak müfredatlar geliyor. Bu da mesleği problemlili ve belirsiz bir meslek haline getiriyor.”*

Öğretmenler, eğitim işinin başlı başına zorluk içermesinin mesleği zorlaştıran bir durum olduğunu söylemişlerdir. Öğretmenler eğitim almak isteyen ya da istemeyen her öğrenciye eğitim vermek sorumluluğunu taşımaktadırlar. Eğitim eyleminin eğiten ve eğitilen olarak iki ayağının olması kimi zaman eğitilen tarafına ait olan sorumluluğun da öğretmenlerden beklenmesine sebep olarak öğretmenleri işini zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak öğretmenlerin öğretim yöntemleriyle ilgili yeterli donanıma sahip olmaması da eğitim öğretim işinin zorluklarından biridir. Bu konuda katılımcılara ait olan şu ifadeler problemin tespiti açısından önemli olabilir:

Ö11. *“Aslında genel olarak öğretmek çok zor bir eylem. Nasıl öğreteceğini bilmezsen öğretmenlik problemlili bir meslek haline gelir.”*

Ö2. *“İnsanla ve eğitimle birebir ilişkili bir meslek olduğundan problemlili bir meslek olarak görüyorum.”*

Ö6. *“Sen öğretmeye çalışıyorsun. Bazı öğrenciler öğrenmek istemiyor sonunda başarısız oluyor. Fakat öğrenci başarısız olunca öğretmen başarısız oluyor.”*

Öğretmen ifadelerine göre mesleki zorluklardan bir diğeri de idareci ve diğere öğretmenlerle ilgili yaşanan problemlerdir. Başka bir ifadeyle idareci ve diğere öğretmenlerle yürütülen iletişimin ve ilişkinin niteliğine bağılı olarak mesleki algı değişmektedir. Bu durumu bir katılımcı şöyle ifade etmiştir:

Ö2. *“Çalıştığın ortamdaki idareci ve öğretmen arkadaşlara bağılı olarak değişiklik gösterdiğini düşünüyorum.”*

Öğretmen ifadelerine göre mesleki zorluk oluşturan bir diğere etken öğrenci ve velilerden kaynaklanan problemlerdir. Zira öğrenciye hem öğretim hem de eğitim vermek ve davranış değişikliği oluşturmak mesleğin zorluklarından biri olarak görülmektedir. Öğrenci velilerinin bu sürecin içinde olmak istemeleri ve öğretmenlere karşı olan tutumları öğretmenleri zorlamaktadır. Şu ifadeler öğrenci ve veli kaynaklı problemlere işaret etmesi açısından önemlidir:

Ö4. *“...30 kişilik sınıf var hepsinin çatışan değerleri var beklentileri var, sınıf ortamında sürecin nasıl gideceği, bu sürecin sonunda neler olacağı nasıl bir çıktıya olacağı belli değil ve sürekli değişen bir yapıya sahip.”*

Ö5. *“Öğrenciye öğretmek zorundasın. Bazı öğrenciler öğrenmek istemiyor sonunda başarısız oluyor. Fakat öğrenci başarısız olunca öğretmen başarısız sayılıyor. Yani şamar oğlanına döndük. Gelen öğrenci ve veli her gün farklılaşıyor.”*

Öğretmenlik mesleğinin zorluklarından bir diğere de insan ilişkileri ve iletişim becerisi gerektirmesi olarak ifade edilmiştir. Öğretmenlik sınıf içindeki eğitim öğretim faaliyetleriyle sınırlı kalmamakta ve okulun diğere paydaşlarıyla iletişim içinde olmayı gerektirmektedir. Okulun öğretmenler dışındaki diğere çalışanları, veliler, okulun veli olmayan çevresi ve üst yönetimler öğretmenlerin muhatap olmak durumunda kaldıkları paydaşlardır. Bütün bu paydaşlarla iyi ilişkiler geliştirmek iletişim becerisi yeterliklerine sahip olmayı gerektirmektedir. Katılımcılara ait şu ifadeler durumu özetler niteliktedir:

Ö11. *“Örneğin veliyle beş dakikada konuşup halledebileceği bir konu için öğretmen lütfedip konuşmuyor. Veli de öğretmenden çözüm bulamayınca idareye gidip öğretmeni şikâyet ediyor.”*

Ö12. *“İletişim konusunda da velilerini karşısına alıp konuşmaktan çekinen öğretmenler var. O zaman veli başka öğretmenlere yöneliyorlar. Yani kendisine değer veren, karşısına alıp konuşan öğretmen istiyor. Maalesef her öğretmen bunu yapmıyor.”*

Öğretmenler mesleki kolaylık olarak, mesleğin haz ve huzur vermesi ile rahat bir meslek olmasını göstermişlerdir. İnsanın yaptığı işten haz almasını ve huzur duymasını bir katılımcı şu sözlerle ifade etmiştir:

Ö2. *“Bir insanın eğitimine katkıda bulunmanın verdiği haz ve huzurun hiçbir şeyle ölçülemeyeceği var olabilen tüm problemlerin görmezden gelinebileceği bir meslek.”*

Öğretmenler eski dönemlerle kıyasladıklarında günümüzde öğretmenliğin daha rahat bir meslek olduğunu şu ifadelerle belirtmişlerdir: Ö10. *“Ama kaç sene öncesinde bu kadar rahat bir meslek değildi. Şimdi rahat bir meslek diyebilirim.”*

Mesleki saygınlığı artıran ve azaltan etmenler

Öğretmenler, mesleki saygınlığı artıran ve azaltan unsurların olduğunu söylemişlerdir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda mesleki saygınlığı ve imajı artıran unsurların, öğretmenlerin yapmış olduğu görev ve rolün insanlara verdiği katkı ile öğretmenlerin fikirlerine değer verilmesi olduğu belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda mesleki saygınlığı ve imajı azaltan unsurların öğrenci ve velilerin olumsuz tutumları, öğretmenden beklentinin yüksek olması, medyada yanlış örneklerin öne çıkarılması, maaşının düşük olması, mesleki imaj üzerinde kişisel imajın etkileri, politika yapıcıların mesleği yıpratıcı konuşmaları, velilerin haksız eleştirileri, mesleğe giriş kriterleri, görevde yükselmenin olmaması, eğitim politikalarının uygulanmasındaki sorunlardan kaynaklandığı görülmektedir.

Saygınlığı artıran unsurlar arasında görev ve rolün insana kattığı değer ile öğretmenlerin fikirlerine verilen değer bulunmaktadır. Öğretmenler emeklerinin karşılığını uzun yıllar sonucunda almaktadırlar. Ancak bu sonuç amaç doğrultusunda ise öğretmenleri mesleki doyuma ulaştırmaktadır. Bir katılımcı saygınlığı artıran unsurlara şu ifadelerle katkı sunmuştur:

Ö6. *“Olumlu yönü, yetiştirdiğin öğrenciler ve memnun veliler. Eğer istediğin gibi öğrenciyi etkileyip yönlendirebiliyorsan mutlu oluyorsun, onore oluyorsun. Öğrencin iyi bir meslek sahibi olduysa, veli ile iletişimin iyiyse bu sana yetiyor.”*

Ö2. *“Önce kendime saygı duymamı sağlıyor. Bu vicdani ve manevi bir doyum. Bir topluluğa girdiğim zaman saygı görüyorum. Fikirlerime değer veriyorlar.”*

Öğretmenlerin toplum içinde meslekleriyle ilişkili olarak fikirlerine değer verilmesi mesleğe duyulan saygınlığın ve olumlu imajın bir göstergesi olarak görülmektedir. Bir katılımcıya ait olan şu ifadeler bu durumu açıklamaktadır:

Ö7. *“Mesela herhangi bir konuda bana danışmaları ya da bir topluma girdiğimde benim fikirlerimi almaları ve fikirlerime değer vermelerinden bana saygı duyduklarını anlıyorum.”*

Öğretmenler değişen veli profiline bağlı olarak öğrenci ve velilerin olumsuz tutumlarının mesleki saygınlığı azaltan bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcı görüşlerinden velilerin öğretmenlerin işine müdahale etmelerinin öğretmenleri rahatsız ettiği görülmektedir. Buna bağlı olarak ebeveynlerinin olumsuz tutumlarından etkilenen çocukların da öğretmenlerine karşı olumsuz bir tutum sergiledikleri bu durumun da mesleğin saygınlığının azalmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Aşağıdaki katılımcı görüşleri çocuğun ve ailenin zamanla nasıl bir değişim gerçekleştirdiğine örnek olması bakımından önemlidir:

Ö1. *“Veli öğretmenin önüne geçerse öğretmen illaki eziklik hisseder. O yüzden öğretmen hep bir adım önde olmalı veliden de öğrenciden de. Ayrıca toplumda ve ailede sorunlar çok farklılaştı. Çocuğun aile içindeki yeri değişti.”*

Ö12. *“Ama veliler bazen işimize çok karışıyorlar. Çocuklarının hangi sırada kiminle oturacağı konusunda bile beni yönlendirmek isteyenler var.”*

Ö4. *“Hatta veli tarafından eleştirilme değil, durum şiddet boyutlarına vardı.”*

Öğretmenler toplumun kendilerinden oldukça yüksek beklentilerinin olduğunu ve bunun da mesleki saygınlığa zarar verdiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden beklentinin yüksek olması ilk etapta olumlu bir özellik gibi görülse de yüksek beklentilerin zamanla karşılanamamasının öğretmenlik mesleğinin saygınlığını azalttığını belirtmişlerdir. Bunun nedeni insanların beklentileri karşılanmadığında o meslekle ilgili olumsuz kanıya sahip olmalarıyla açıklanabilir. Velilerin öğretmenden beklentisine ilişkin bir katılımcı şunları söylemiştir:

Ö7. *“İyi örnek kötü örnek ayırımına eskiden çok fazla varamıyorlardı. Ama şimdi hepsini gördükleri için eleştiriyor. Diğer öğretmenlerle kıyaslıyor ve neden bizim öğretmenimiz de böyle olmasın diye düşünüyorlar. Veliler biz niye bu uygulamaları yapmıyoruz diyor.”*

Ö1. *Velilerin davranışı tabii farklı. Bizim her şeyi yapabileceğimize her sorunu çözebileceğimize inanıyorlar. Sen bir öğretmensin bir sorun var bu sorunu düzelt. Öğretmensin her şeyi bilmen ve başarman gerekir diye düşünüyorlar.*

Yanlış örnek olan öğretmenlerin medyada öne çıkarılması da öğretmenlik mesleğinin saygınlığını düşüren faktörler arasında yer almaktadır. İnsanlar kötü örnekleri daha çok

konuşuyor ve daha çok hatırlıyor olabilirler. Medya da yanlış örnekler daha çok vurgulamakta ve iyi örnekler daha az yer verilmektedir. Bu durumda kötü örnekler insanların dikkatini daha çok çekiyor olabilir. Bir katılımcıya ait görüşler medyadaki olumsuz örneklerin verdiği rahatsızlığı açıklamaktadır: Ö9. *"...insanlar bunları biliyorlar görüyorlar. Başka şeyler de var. Bunları dile getirmek çok doğru değil. Zaten saklanıyor toplumdan da. . Bunları haberlerde görüyoruz."*

Öğretmenler maaşı yüksek olan mesleklerin toplumda daha çok saygı gördüğünü düşünmektedirler. Başka bir ifadeyle öğretmenler aldıkları maaşın düşük olduğunu ve bu durumun da mesleki saygınlık ve imajı azalttığını düşünmektedirler:

Ö1. *"Meslekte saygınlık maaşla ve çalışma saatlerine göre değerlendiriliyor maalesef. Biz toplum olarak her şeyi para ile ölçtüğümüz için mesleğin de saygınlığı az."*

Ö4. *Ekonomik getirisi çok az. Öğretmene verin 7-8 bin maaş saygın olur mu olmaz mı?*

Öğretmenler öğretmenlik mesleğinin statüsü ve imajı ile ilgili olarak kişisel imajın toplumsal imaj üzerinde belirleyici bir unsur olduğunu, kişisel imaj iyiye mesleki imajın da iyi olacağı ifade etmişlerdir. Aynı şekilde olumsuz kişisel imaj da mesleğin imajının olumsuz olmasına neden olmaktadır. Aşağıdaki katılımcı görüşü bu durumu izah etmeye yardımcı olabilir:

Ö10. *"Şimdi hiç saygı duyulmayan birini düşünün. Bu kişi sırf öğretmen olduğu için saygıyı hak eder mi tartışılır bence. Bira kişilikle alakalı sanırım. Siz saygın bir insansanız mesleğiniz ne olursa olsun saygı görürsünüz."*

Politika yapıcıların öğretmenlik mesleğiyle ilgili zaman zaman olumsuz ifadeler kullanması mesleki imaj ve saygınlığı olumsuz etkilediği katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Örneğin bir katılımcıya ait şu ifade politikacıların öğretmenler hakkında söylediği sözlerin öğretmenler arasında üzüntüyle karşılandığını açıklamaktadır:

Ö1. *"Bazen bakan bazen hükümet öyle bir yerde bir açıklama yapıyor ki bu beni çok üzüyor. Örneğin; öğretmenlerin üç aylık tatili var diye bir açıklama yapıyor. Olmayan bir durum bu beni üzüyor."*

Öğretmenler velilerin haksız eleştirilerine maruz kalmanın mesleki saygınlık ve imajı olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu eleştiriler diğer insanların yanında yapıldığında meslekle ilgili yanlış bir tutum geliştirilmesine ya da mesleğe olan olumlu tutumun kaybolmasına neden olmaktadır. Bir katılımcı bu görüşü şu ifadelerle açıklamıştır:

Ö12. *“Velilerimiz ve çevre en azından kendi çocuklarını emanet ettikleri ve çocuklarını yetiştiren öğretmenler hakkında ulu orta ve özellikle öğrencilerin yanında olumsuz duygularını ifade etmemeli.”*

Mesleki saygınlığı azaltan bir unsur olarak mesleğe giriş kriterlerinin gösterilmesi öğretmenlik mesleğinin ilk giriş aşamasından itibaren sorunlu bir alan olduğunu göstermektedir. Zira öğretmenler öğretmen olmak için çok başarılı ve çok zeki olmaya gerek olmadığını ortalama bir öğrencinin rahatlıkla öğretmen olabileceğini ifade etmişlerdir. Aşağıdaki katılımcı görüşleri bu durumu çok güzel özetlemiştir:

Ö1. *“Akıllı, sosyal zekâya sahip insanları doktor veya mühendis yapıyoruz. Öğretmenliği ekonomik ve saygınlık olarak popüler hala getirirsek yüzde 10’luk kesimde öğretmenliği seçer. Böylece eleştirel düşünebilen, akıllı, zeki ve sosyal zekâya sahip öğretmenler yetişebilir. En iyi öğrenciler öğretmenliğe yönlendirilmeli.”*

Öğretmenlik mesleğinde görevde yükselmenin olmaması mesleğin saygınlığı azaltan bir unsur olarak görülmektedir. Diğer mesleklerin çoğunda bulunan terfi etme, kariyer yapma gibi olanaklar öğretmenlik mesleğinde bulunmamaktadır. Mesleğe öğretmen olarak başlanmakta ve öğretmen olarak emekli olunmaktadır. Görevde yükselmenin olmamasını katılımcılar: Ö1. *“Pek çok meslekte yükselebilirsin. Ama öğretmenlikte bu yok”* şeklinde ifade etmiştir. Ö.5. *“Pek çok meslek de yükselebilirsin. Ama öğretmenlikte bu yok. Müdür, müdür yardımcısı sonuçta aynı demek istediğim bu değil. Aşama aşama kat edeceğin bir seviye olmadığı için çoğu öğretmen yerinde sayabilir. Bu ücretle, kariyer sistemi, ya da ödülle sağlanabilir.”* görüşünü bildirmiştir.

Öğretmenler başarısız eğitim politikalarının mesleki saygınlığı azalttığını belirtmişlerdir:

Ö12. *“Eğitimi geleceğe taşıyacak eğitim politikamız yok. Bakanlık da bu konuyla ilgili çok farkında değil ve istekli de görünmüyor. Öğretmenler tarafından böyle görülüyor.”* derken bakanlığın eğitim politikalarına eleştiride bulunmaktadır.

Mesleğin gelecekteki durumunun iyileştirilmesine yönelik yapılabilecekler

Öğretmenler, öğretmenlik mesleğinin giderek etkisini yitirdiğini, gelecekte bu durumu önleyecek çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler, teknolojik gelişmeler ile birlikte öğretmenin etkisinin giderek azaldığını, öğretmenin geri plana itildiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlik mesleği ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılması gerektiğini ifade eden öğretmenler, özellikle mesleğe giriş kriterlerinin düzenlenmesi gerektiğini

düşünmektedirler. Bunun yanı sıra öğretmenlerin ekonomik gelirinin artması, hizmet içi eğitimlerin işlevsel hale getirilmesi, öğretmen performansının değerlendirilmesi, kariyer ve uzmanlaşmaya önem verilmesi, öğretmenlerin kişisel gelişimlerinin sağlanmasının da mesleğin gelecekteki durumu için önem teşkil ettiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Katılımcı görüşlerinden öğretmenlik mesleğinin önemi kaybettiği ve öğretmenlerin geri plana itildiklerini düşündükleri anlaşılmaktadır. Aşağıda doğrudan alıntılanan katılımcı görüşü bu durumu açıklamaya yardımcı olabilir:

Ö7. *“Gelecekte öğretmenin daha pasif olacağına inanıyorum. Fakat hep yönlendirici, yol gösterici ve rehber olarak ön plana çıkacak. Çünkü okullar daha öğrenci merkezli olacak.”*

Öğretmenler öğrenci üzerindeki etkilerinin giderek azalmasını teknolojik gelişmelerle ilişkilendirmektedirler. Teknolojinin gelişmesiyle eğitim öğretime ulaşmak kolaylaşacak ve öğretmenlerin etkisi daha da azalacaktır. Katılımcılar bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Ö1. *“Gittikçe öğretmenin öneminin azalacağını düşünüyorum. Teknoloji, yapay zekâ, uzaktan eğitim gibi yapıların mesleği etkileyeceğini düşünüyorum.”*

Ö11. *“Teknoloji diye bir gerçek var hayatımızda. Bunu bir kenara bırakarak yok sayarak görmezden gelerek öğretmenlik yapmak günümüzde pek geçerli değil artık.”*

Öğretmenler mesleğe giriş şartlarının iyileştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmen olma kriterlerinin iyileştirilmesine ilişkin bir katılımcıya ait talep şu şekilde ifade edilmiştir:

Ö3. *“Mesleğe girişte uygulanan sınavı başarısız buluyorum. Alan sınavlarının olmasının gerektiği, eğitim fakültelerine girişte öğretmenlerin beceri ve tutumları ile ilgili sınav yapmasını, üniversiteden mezun olmadan önce de elenmesi gerekenlerin üniversite tarafından elenmesinin uygun olacağını bu da öğretmen kalitesini artıracığını düşünüyorum.”*

Öğretmenler mesleğin gelecekteki durumunun iyileştirilmesine yönelik öğretmen maaşlarının iyileştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Özellikle eşlerden birinin öğretmen olduğu, diğer eşin çalışmadığı aileler ekonomik gelirlerinin düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Bir katılımcı Ö6. *“Tek maaş olarak düşündüğünde maaşı yeterli değil. Ek derslerle biraz iyileşiyor.”* şeklindeki ifadelerle bu durumu dile getirmiştir. Başka bir katılımcı ise önceki yıllara göre daha iyi ekonomik şartlara sahip olduklarını ancak bunun yeterli olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir: Ö12. *“Ekonomik olarak bence şükür elden ve dilden*

düşürülmemesi gereken bir davranış ancak yine de ekonomik olarak istenilen yerde değil. Ama yeterli olmasa da eskiye göre iyi olduğumuz tek alan ekonomik durumumuz.

Öğretmenler hizmetiçi eğitimlerin daha işlevsel olmasını talep etmektedirler. Eğitimlerin daha verimli olacak zamanlarda olması gerektiği özellikle de seminer dönemlerinde olmasının ve amaca uygun yapılmasının gerekliliğini belirtmişlerdir. Katılımcının seminerler ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

Ö7. *“Seminerde robot gibi oturmak faydalı bir yöntem değil. Ayrıca bu seminerler okuldan sonra yorgun olduğumuz bir zamanda değil öğretmenlerin hazır ve istekli oldukları bir saatte olabilir. Eylül ve Haziran seminerlerinde bu tür çalışmalar yapılabilir.”*

Öğretmen imajını olumlu olarak etkileyeceği düşünülen öğretmen performans değerlendirmesi ile ilgili yapılacak düzenlemelerin mesleğin durumunun iyileştirilmesine katkı sağlayacağı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Performans değerlendirme alanındaki belirsizlik farklı görüşleri de beraberinde getirmiştir. Öğretmenlerin performanslarını değerlendirmede velilerin de görüşlerinin alınmasına bir kısım öğretmenler destek verirken bir kısmı şiddetle karşı çıkmaktadır. Bu konudaki görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö7. *“Performans değerlendirme dediler herkes itiraz etti. Beni veliye mi soracaklar dediler. Beni veliye sormayıp da kime soracaklar? Veliyi muhatap alıyor muyum, geldiğinde konuşuyor muyum, çocuğuyla ilgili paylaşımda bulunuyor muyum?”*

Öğretmenler mesleğin gelecekteki durumunun iyileştirilmesi için meslekte kariyer ve uzmanlaşmaya önem verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kariyer sistemi performans değerlendirmeyle birlikte düşünülebilir. Bir katılımcı, Ö1. *“Öğretmenler uzman ve profesyonel olmalı.”* diyerek bu görüşü desteklemektedir. Ö9. *“Sanki biz üniversite okumuyoruz ya da bu işin eğitimini almıyoruz gibi ya da bu eğitimi almasa da herkes öğretmenlik yapabilirmiş gibi düşünüyorlar.”* ifadeleri öğretmenliğin uzmanlık gerektiren bir işten ziyade herkesin yapabileceği bir iş olarak görüldüğünü göstermektedir.

Öğretmenlik mesleğinin geleceğine yönelik öğretmenler, kişisel gelişimin sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Burada işaret edilen gelişim, hizmet içi eğitimlerle verilen kurslar değil öğretmenlerin kendi gelişimlerine yönelik kendi istekleriyle yaptıkları etkinliklerdir. Katılımcılar bu durumu şu sözlerle ifade etmişlerdir:

Ö8. *“Kendini geliştiren nitelikli öğretmenler var. Ama geliştirmeyen de çok fazla. Kültürel ve sosyal yönden yeterli değil öğretmenler. En çok okuması gereken öğretmenler kitap okumuyorlar.”*

Ö10. *“Hiçbir şeyle ilgilenmeyen kendine bakmayan öğretmenler var. Hayatında hiç evrak hazırlamamış, farklı bir etkinlik yapmamış öğretmenler var. İşin kötüsü hiç kitap okumayan öğretmenler var.”*

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Öğretmenler, öğretmenlik mesleğine ilişkin toplumsal algıyı farklı biçimlerde anlamlandırmışlardır. Tatil imkânlarının çokluğu, çalışma saatlerinin uygunluğu, devlet güvencesinin bulunması öğretmenlik mesleğinin toplum tarafından geçerli bir meslek olması bakımından olumlu algılanmasında etkili olduğu belirtilmiştir. Mesleğin olumsuz algılanmasında ise maaşlardaki düşüklük ve rol davranışlarını iyi sergilemeyen öğretmenlerin etken olduğu katılımcı görüşlerinde ifade edilmiştir. Toplumun çalışma şartlarına göre öğretmenliğe bakışı temasından elde edilen bulgulara göre çalışma saatlerinin, tatil ve ekonomik imkânların toplumun mesleğe bakışını şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Çalışma saatleri ve tatil imkânlarının diğer mesleklere göre daha fazla olması öğretmenlik mesleğini kadınlar için daha çok tercih edilen bir meslek haline getirmektedirler. OECD ülkeleri arasında okul öncesi öğretmenlerinin tamamına yakını kadındır. Bu oran eğitim kademesi arttıkça kademeli olarak düşmektedir (OECD, 2012). Öğretmenliğin kadınlar için uygun bir meslek olarak görülmesi çalışma hayatındaki kariyerini aile hayatıyla birlikte yürütmek isteyen kadınlar için öğretmenlik mesleğinin bir çekim oluşturması ve öğretmen olarak çocuk yetiştirmekle anne olarak çocuk yetiştirmek arasındaki uyumun varlığıyla açıklanabilir. Öğretmenler toplumun bir kısmının mesleğin ekonomik imkânlarının az olduğunu düşündüklerini ifade etmeleri maaş ve çalışma koşullarının meslek seçiminde etkili olduğunu düşündürmektedir. Zira öğretmen maaşının yükseköğrenim mezunu diğer sektörlerle karşılaştırıldığında en düşük olduğu üç ülkeden birinin Türkiye olması bu görüşü teyit etmektedir (OECD, 2012). Sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ile toplumda olumsuz örnek oluşturan öğretmenlerin sosyal medyada yer alması ve toplumun olumsuz örneği genelleştirmesi, toplumun öğretmenliğe bakışını etkilemiş görünmektedir. Yonca (2011) araştırmasında kitle iletişim araçları ve özellikle sosyal medyanın bir mesleğe yönelik imajın oluşumunda önemli bir belirleyici olduğu sonucunu bulmuştur. Bu yönüyle mevcut araştırma sonuçları Yonca'nın (2011) araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Öğretmenler tarafından mesleğin doğasından kaynaklanan zorluklar ve kolaylıklar içerdiği, bu durumun mesleği etkilediği ve öğretmenlik mesleğinin genel olarak zor bir meslek olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlik mesleğinin özveri ve sabır gerektirmesi, mesleğin

okulla sınırlı olmaması, öğretmenin özerk olmaması, mesleğin belirsizlikler ve zorluklar içermesi, idareci ve diğer öğretmenlerle ilgili problemlerin sık sık yaşanması, öğrenci ve veli kaynaklı problemlerin de bulunması mesleki zorluklar bağlamında ele alınmıştır. Mesleğin güçlü insan ilişkileri ve iletişim becerileri gerektirdiği de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Öğretmenler mesleğin haz ve huzur vermesi, diğer mesleklere oranla çalışma koşulları bakımından rahat bir meslek olmasının da mesleğin kolaylıklarından olduğu belirtilmiştir.

Öğretmenlerin mesleklerine olumlu ve olumsuz bakış açıları temasına ilişkin öğretmenler, öğretmenliğin rahat bir meslek olması ile mesleğin haz ve huzur vermesini olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Toplumda öğretmenliğin rahat ve az çalışılan bir meslek olarak görülmesinden rahatsızlık duyulmasına rağmen bazı öğretmenlerin mesleklerini rahat olarak nitelmesi çelişki olarak görülse de bunun mesleğini sevmekten kaynaklanan haz ve huzurla bağlantılı olduğu, mesleğe olumsuz bakış açısı oluşturacak sebeplerin çok daha fazla olduğu söylenebilir. Olumsuz bakış açısı geliştirilmesine neden olan alt temaların öğretmenliğin doğası gereği zor bir meslek olması, iletişim ve insan ilişkileri ile ilgili yeterlikler, özveri ve sabır gerektirmesi, öğrenci, veli, idare ve okul çevresinden kaynaklanan problemler ve öğretmenlerin yeterince özerk olmamaları olduğunu ifade etmişlerdir. Bu düşüncenin temelinde öğretmenlerin yukarıdan alınan kararların salt uygulayıcısı olmaları ve eğitim öğretimle ilgili karar süreçlerinde neredeyse yer almamaları bulunmaktadır. Öğretmenlerin kendi kararlarını veren uzman statüsünden ziyade, alınan kararları uygulayıcı statüsüne gelmeleri olumsuz bakış açısına neden olmaktadır. Oysa öğretmenler öğretim işinden sorumlu profesyonellerdir (Kılınç, 2016). Mesleğin profesyonelleri olan öğretmenlerin meslekleriyle ilgili planlama ve karar süreçlerine yapacakları katkının göz ardı edilmesi öğretmenlerin kendi mesleklerine karşı olumsuz bir tutum geliştirmelerinin nedeni olabilir.

Araştırmada mesleki saygınlığı artıran ve azaltan unsurların olduğu belirlenmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda mesleki saygınlığı ve imajı artıran unsurların, öğretmenlerin yapmış olduğu görev ve rolün insanlara verdiği katkı ile öğretmenlerin fikirlerine değer verilmesi olduğu belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda mesleki saygınlığı ve imajı azaltan unsurların öğrenci ve velilerin olumsuz tutumları, öğretmenden beklentinin yüksek olması, medyada yanlış örneklerin öne çıkarılması, maaşının düşük olması, mesleki imaj üzerinde kişisel imajın etkileri, politika yapıcıların mesleği yıpratıcı konuşmaları, velilerin

haksız eleştirileri, mesleğe giriş kriterleri, görevde yükselmenin olmaması, eğitim politikalarının uygulanmasındaki sorunlardan kaynaklandığı görülmektedir.

Öğretmenlik mesleğinin saygınlık düzeyini belirleyen unsurlar temasına ilişkin öğretmenler bir mesleğin saygınlık düzeyinin mesleğin ekonomik getirisiyle birlikte değerlendirildiğini ve kazancı yüksek mesleklerin toplumda daha çok saygı gördüğünü ifade etmişlerdir. Sağlam ve Çiçek Sağlam (2005) öğretmenlik mesleği için çözüme kavuşturulacak ilk konunun mesleğin maddi imkanlarının artırılmasını göstermektedir. Öğretmenler maddi olanaklarının diğer birçok mesleğe oranla yetersiz olduğuyla ilgili bir kanaat taşımaktadırlar. Akyüz (1978) bazı kalıp yargılarla öğretmenliğin idealist bir meslek olması ve maddi kazancından çok manevi zevkleriyle ön plana çıkarılmasının toplumda değiştirilmesi zor bir kanı oluşturduğunu ifade etmektedir. Öğretmenlerin manevi zenginliklerle tatmin olup maddi olarak emeğinin karşılığını almamasının toplumda normal görülmesi, öğretmen maaşlarının her dönemde tartışma konusu yapılmasını açıklamaya yardımcı olabilir. İnsanlar hayatlarını devam ettirebilmek için gerekli olan mal ve hizmetlere ulaşabilmek için çalışırlar. Çalışırken aynı zamanda toplumsal statü kazanırlar (Sağlam ve Çiçek Sağlam, 2005). Öğretmenlerin maddi kazançlarını yeterli görmemeleri ve bu nedenle saygı görmeyen bir meslek olduğunu düşünmeleri alanyazınla desteklenmektedir denilebilir. Öğretmenlerin kendi mesleklerine ilişkin olumlu bir tutum geliştirmeleri ve önce kendilerinin saygı duymaları öğretmenlik mesleğinin saygınlık düzeyini belirlemede etkili olmaktadır. Bunun sebebi kendimizi algılama şeklimizin başkalarının bizi algılama şeklini etkilemesi olabilir. Öğretmenlik mesleğinin saygınlığını etkileyen bir diğer unsur da toplumun öğretmenden yüksek beklenti içinde olmasıdır. Öğretmenlerden beklentinin yüksek olması öğretmenleri daha az zamanda daha çok iş yapma baskısıyla karşı karşıya getirmektedir. Yüksek beklenti ilk etapta olumlu bir unsur olarak görülse de beklenti karşılanmadığında saygınlığı etkileyen bir olumsuzluğa dönüşmesi olanaklı görülmektedir. Zira yüksek beklentiler aile ve çevre tarafından desteklenmedikçe öğretmenin tek başına gerçekleştirebileceği davranışlar olmayabilir. Öğrenci başarısından doğrudan öğretmenlerin ve okulun sorumlu tutulması (Sezgin, 2013) öğretmenin başarısızlığın tek suçlusu olarak değerlendirilmesine ve öğretmenin günah keçisi ilan edilmesine neden olabilir.

Öğretmenler, öğretmenlik mesleğinin giderek etkisini yitirdiğini, bu durumu önleyecek çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler, teknolojik gelişmeler ile birlikte öğretmenin etkisinin giderek azaldığını, öğretmenin geri plana itildiğini

belirtmişlerdir. Öğretmenlik mesleği ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılması gerektiğini ifade eden öğretmenler, özellikle mesleğe giriş kriterlerinin düzenlenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bunun yanı sıra öğretmenlerin ekonomik gelirinin artması, hizmet içi eğitimlerin işlevsel hale getirilmesi, öğretmen performansının değerlendirilmesi, kariyer ve uzmanlaşmaya önem verilmesi, öğretmenlerin kişisel gelişimlerinin sağlanmasının da mesleğin gelecekteki durumu için önem teşkil ettiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Mesleğin imajı ve statüsü temasına ilişkin öğretmenler kişisel imaja, yanlış eğitim politikalarına, politika yapıcıların öğretmenleri yıpratıcı konuşmalarına, mesleğe giriş kriterlerine, meslekte yükselme olanağının olmamasına ve velilerin haksız eleştirilerine değinmişlerdir. Yanlış eğitim politikaları ve politika yapıcıların öğretmenlerle ilgili yıpratıcı konuşmaları öğretmen imajı ve statüsünü öğretmenlerin aleyhine bozulduğunu göstermektedir (Özoğlu, Gür, Altınoğlu, 2013). Her meslek grubunu olduğu gibi politikacıları da yetiştiren öğretmenler, politika yapıcıların kendilerine sahip çıkmasını istemektedirler. Bir mesleğin imaj ve statüsü ile o mesleği yapan kişilerin niteliği arasında güçlü bir bağ vardır. Diğer bir ifadeyle statüsü güçlü mesleklere sahip kişiler daha yüksek motivasyona ve daha düşük mesleki kaygıya sahiptirler (Gönülaçar, 2016). Öğretmenlik mesleği kariyer basamaklarında ilerleme olanaklarına sahip bir meslek değildir. Mesleğe öğretmen olarak başlanmakta ve mesleğin sonunda öğretmen olarak emekli olunmaktadır. Daha önce Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlikte kariyer basamakları uygulamasını başlatmış ve öğretmenleri öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olarak üç kategoriye ayırmıştır (Resmi Gazete, 2005). Yönetmeliğe göre alanında ya da eğitim bilimleri alanında lisansüstü eğitimi alanlar bu sınavdan muaf tutulmuş ve uzman öğretmen kabul edilmiş, doktora eğitimin tamamlayanlar ise başöğretmen olarak kabul edilmiştir. Ancak kariyer basamakları uygulamada küçük bir ücret artışı dışında bir farklılık sağlamamıştır. Uygulama, unvanı ne olursa olsun öğretmenlerin aynı işe yapmalarına rağmen farklı ücret alacakları ile ilgili eleştirilere maruz kalmıştır. Öğretmenler meslekte yükselememenin imaj ve statüyü etkilediğini ve diğer mesleklerde olduğu gibi ilerlemeye olanak tanıyan bir mesleğin imaj ve statüsünün artacağını düşünmektedirler. Öğretmenlik mesleği kariyer ilerlemesine izin vermeyen statik bir meslektir (Güven, 2010). Genel olarak bakıldığında tüm öğretmenler aynı işi yapıyor gibi görülse de uygulamadaki farklılıklar sonuçlarda da farklılaşmaya neden olabilmektedir. Öğretmenler arasında çok çalışan öğretmenle daha az çalışan öğretmenin aynı statüde ve aynı gelir grubunda yer alması öğretmenler açısından rahatsızlık oluşturmaktadır.

yorumu yapılabilir. Meslekte yükselememe öğretmenlerin motivasyonlarını düşürerek potansiyellerinin altında bir çabayla çalışmalarına neden olabilir.

Öğretmenler mesleğin gelecekteki durumu ile ilgili temasında teknolojik gelişmelerin eğitim sistemini etkilediği ve sistemin öğrenciyi aktif, öğretmeni pasif hale getirdiği vurgulanmıştır. Mesleğin gelecekteki durumu ile ilgili alınacak tedbirler temasında öğretmenler öncelikle öğretmen olma kriterlerinin düzenlenmesini ve en düşük puanları alan öğrencilerin Eğitim Fakültelerine girmesi yerine daha başarılı öğrencilerin öğretmen olmasına vurgu yapmışlardır. Mesleğe giriş kriterlerinin düzenlenmesi bu durumu engelleyecek erken bir tedbir olarak görülebilir. Böylece daha başarılı gençler öğretmenlik mesleğini tercih edeceklerdir. Ancak daha tercih edilebilir bir meslek olmasını sağlamak için ekonomik iyileştirmelerin gerekliliği öğretmenlerin ifadesinden anlaşılmaktadır. Teknolojik gelişmeler öğretmenlerin etkileşimli tahta ve projeksiyon gibi teknoloji ürünlerini kullanmasını, öğrencilere bilgisayar üzerinden ödevler vererek farklı ve geniş kaynaklara ulaşmalarını sağlamalarını gerektirmektedir (Tarman ve Baytak, 2011). Teknolojik gelişmeler eğitim sistemini de etkilemekte ve gün geçtikçe öğretmenlerin yeni bilgi ve becerilerle sınıfa gelmesini zorunlu kılmaktadır.

Son tema olan mesleğin gelecekteki durumunu iyileştirmek için alınacak tedbirler öğretmenlerin meslekleriyle ilgili yapılacak iyileştirmeleri kapsamaktadır. Bu iyileştirmelerin öğretmen adaylarının öğretmen olma kriterlerinin düzenlenmesi ve öğretmenliğin bir standarda bağlanması mesleğin gelecekteki durumunu düzenlemeye yardımcı olabilir. Eğitim Fakültelerinden mezun olan öğretmen adayları Kamu Personeli Seçme Sınavına (KPSS) girmektedirler. Ancak bu sınavın öğretmen yeterliklerini belirlemede ne kadar yeterli olduğu tartışılmaktadır (Gönülaçar, 2016). Eğitim Fakültelerine alınan öğrenci sayısının istihdamla uyumlu olmadığı atama bekleyen öğretmen adaylarından anlaşılmaktadır. Öğretmenler mesleğin gelecekteki durumunun öğretmen olma kriterleri ile bağlantılı olduğunu düşünmektedirler.

Öğretmenler mesleğin gelecekteki durumunu iyileştirmek için hizmet içi eğitimlerin işlevsel hale getirilmesi konusunda görüş bildirmişlerdir. Hizmet içi eğitim öğretmenlerin daha verimli olmasını sağlamak için mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik her türlü eğitsel etkinliği kapsamaktadır (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Öğretmenler almak istedikleri kurs ve seminerleri Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBBİS) üzerinden seçebilmektedirler. Ancak seçmedikleri bir hizmet içi programda da bakanlık tarafından

görevlendirilmektedirler. Öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerin daha işlevsel hale getirilmelerini talep etmeleri bu konudaki eksikliklere işaret etmektedir. Bu görüşe ek olarak öğretmenler kendi kişisel gelişimlerini sağlama noktasında eksikleri olduğunu düşünmektedirler. Mesleğin gelecekteki durumunu iyileştirmek için öğretmenler öğretmen olma kriterlerinden ekonomik gelire, hizmet içi eğitimden performans değerlendirmeye kadar birçok konuda ve topyekun bir iyileştirme içinde olunmasının beklentisi içindedirler.

Araştırmanın örneklemini Karabük ilinde görev yapan öğretmenlerden seçilmesi araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bölgesel ve demografik özelliklerin, öğrenci ve veli davranışlarını etkileme olasılığı olduğundan farklı bölgelerde yapılacak çalışmalar alana daha geniş bir perspektif sunabilir. Nitel yöntemle ve derinlemesine yapılan bu çalışma nicel verilerle ve daha geniş öğretmen gruplarıyla yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akcan, E. & Polat, S. (2016). Eğitim konulu Türk filmlerinde öğretmen imajı: Öğretmen imajına tarihi bakış. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 22 (3), 293-320.
- Akyıldız, H. (1993). Öğretmen adaylarında öğretmen imajı. *Eğitim Bilimleri Dergisi-Buca Eğitim Fakültesi Yayın Organı*, 2 (5), 127-136.
- Akyüz, Y. (1978). Türkiye’de öğretmenin “öğretmen” ve meslek imajı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 11(1), 115-121.
- Ansari, S. U. & Malik, S. K. (2013). Image of an effective teacher 21st century classroom. *Journal of Educational and Instructional Studies In The World*, 3(4), 61-68.
- Ataunal, A. (2003). Niçin ve nasıl bir öğretmen? Ankara: Milli Eğitim Vakfı Yayınları.
- Bakan, Ö. (2004). *Kurumsal imaj oluşumunu etkileyen faktörler: İletişim faktörlerinin rolünü belirlemeye yönelik ampirik bir çalışma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bağçeci, B., Çetin, B. & Ünsal, S. (2013). Öğretmenlerin mesleki imaj ölçeği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(1), 34-48.
- Bağçeci, M. (2009). *Velilerin okul imajına ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bakan, Ö. (2005). Kurumsal imaj. Konya: Tablet Kitabevi.
- Bakioğlu, A. (1998). “Lider öğretmen”. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 11-19.
- Bektaş, F. (2010). “Örgütsel imaj ve örgüt kültürü: Öğretmen adayı örneğinde nedensel bir araştırma”, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi/Teori ve Uygulama*, 1, 5-18.
- Büyükoztürk, Ş. (2012). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyükoztürk, Ş. Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

- Celep, C. (2004). Meslek olarak öğretmenlik. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakır, Ö. (2013). Profesyonel yaşamda kişisel imaj. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,
- Çelikten, M., Şanal, Y. & Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 207-237.
- Doğan, Ö (2018). *Öğretmenlerin görüşlerine göre öğretmenlik mesleğinin imajı* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Efendioğlu, E. (2013). *Türk sinemasında öğretmen imajı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Emesini, N. O. (2016). Process of boosting the image of teachers in nigeria for good job performance. *International Journal of Education Learning and Development*, 4(6), 77-83.
- Eurydice. (2015). *The teaching profession in Europe: practices, perceptions, and policies*. Luxembourg: European Commission, Education Audiovisual Culture Executive Agency. Publications Office of the European Union.
- Gönülaçar, Ş. (2016). Türkiye’de Öğretmen İmajı ve İtibarı Üzerine Bir İnceleme. Ankara.
- Güneş, G. (2007). Tek problem imaj mı? Türkiye gerçeğinde imaj meselesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (2), 230-236.
- Güven, D. (2010). Profesyonel bir meslek olarak Türkiye’de öğretmenlik. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 13-21.
- Karaköse, T. (2007). Örgütlerde itibar yönetimi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergi*, 11, 1-12.
- Kazoleas, D. (2001). Institutional image: A Case study corporate communications, *International Journal*, 6 (4), 205 - 216.
- Kestere, I.&Kalke, B. (2015). The visual image of teachers: A Ten-Country perspective. *Revista Colombiana de Educación*, 6, 19-40.
- Kılınc, A. Ç. (2016). Çağdaş liderlik yaklaşımları içinde N. Güçlü (Ed), *Eğitim Yönetiminde Liderlik* (ss. 69-96).Ankara: Pegem.
- Kıroğlu, K. & Elma C. (2009). Eğitim bilimlerine giriş. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Merriam, S. B., and Grenier, R. S. (2019). Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis. *San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers*. 44(4),566-568.
- Miles, H. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ölçüm, D. & Polat, S. (2016). Öğretmen imajının kuşaklar bazında değerlendirilmesi[Evaluation of teacher image on the basis of generations]. *Journal of Teacher Education and Educators*. 5 (3), 361-397.
- Özata, M. & Aslan, Ş. (2010). Hastanede çalışan hemşirelerin mesleki imaj algılamalarının araştırılması. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (19), 251-268.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323-343.
- Özden, Y. (2005). Eğitimde Yeni Değerler. (Genişletilmiş 6. Baskı). Ankara: Pegem.
- Özoğlu, M., Gür. B. S. & Altunoğlu, A. (2013). Türkiye’de ve Dünyada öğretmenlik. *Eğitim Bir-Sen Yayınları Araştırma Dizisi*, 10.

Parnell, A. W. (2010). Image of the teacher in educational leadership. *Education Faculty Publications and Presentation*, 5(3), 1-18.

Peltekoğlu, F. B, (2004). Halkla ilişkiler nedir?. İstanbul: Beta Yayınları.

Peregrin, T., (2009), Clothes call: Your professional image can have a big impact on your career, *Journal of the American Dietetic Association*, 109 (5), 395-397.

Polat, S. & Arslan, Y. (2015). Örgütsel yaşamda imaj: *Geliştirme ve yönetimi* (1. Baskı). Ankara: Nobel.

Resmi Gazete, (2005). Öğretmenlik kariyer basamaklarında yükselme yönetmeliği. 13.08.2005. Sayı:25905.

Sağlam, M. & Çiçek Sağlam, A. (2005). Öğretmenlik mesleğinin maddi yönüne ilişkin genel bir değerlendirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 317-328.

Secretariat of the Pestalozzi Programme, (2014). *The Professional image and ethos of teachers*. <https://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/T21/FinRepEn.pdf> adresinden 09.06.2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Seçer H. Ş. (2009), Mesleki yaşam modelinin oluşturulması ve mesleki analizlerde kullanımı, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1),35-56.

Sezgin, F. (2013). Sosyal bir sistem olarak okul. İçinde S. Özdemir (Ed), *Eğitim yönetiminde kuram ve uygulama*. (ss. 63-100). Ankara:Pegem.

Sönmez E.& Cemaloğlu, N. (2017). İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki imaj algısı ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (4), 2117-2141.

Şimşek, M. (2016). *Öğretmenlerin örgütsel imaj algıları ile psikolojik iyi olma düzeyleri arasındaki ilişki*: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Şimşek, Ş., Akgemici T. & Çelik A, (2008), *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış*, Gazi Kitapevi, Ankara.

Tarman, B. & Baytak, A. (2011). Teknolojinin eğitimdeki yeni rolü: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bakış açıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 891-908.

Taslak, S. & Akın, M.(2005) . Örgüt imajı üzerinde etkili olan faktörlere yönelik bir araştırma: Yozgat İli Emniyet Müdürlüğü örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 263-294.

Taşkın E. & Sönmez S. (2005). "Kurumsal imaj oluşturmada halkla ilişkilerin rolü ve bir alan araştırması", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 7, 1-27.

TEDMEM (2014). Öğretmen gözüyle öğretmenlik mesleği rapor dizisi: 3, Ankara ss.1-66.

Uluğ, F. (2003). Öğretmen mesleğinde statü ve kariyer düzeni. *Öğretmen yetiştirme ve istihdamı sempozyumu*. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları, 33-35.

Ünsal, S. (2015). *Öğretmenlerin mesleki imajlarına ilişkin görüşleri ve mesleki imaja etki eden faktörler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Ünsal, S.& Bağçeci, B. (2016). Öğretmenlerin mesleki imajlarına ilişkin görüşleri ve mesleki imaja etki eden faktörler. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 3905-3926. doi:10.14687/jhs.v13i3.3908.

Yonca, O. (2011) *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde polis imajı ve bu imaja etki eden faktörler: Uygulamalı bir çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.